

1. 1. 1986
2. 1. 1986
3. 1. 1986
4. 1. 1986
5. 1. 1986
6. 1. 1986
7. 1. 1986
8. 1. 1986
9. 1. 1986
10. 1. 1986
11. 1. 1986
12. 1. 1986
13. 1. 1986
14. 1. 1986
15. 1. 1986
16. 1. 1986
17. 1. 1986
18. 1. 1986
19. 1. 1986
20. 1. 1986

21. 1. 1986
22. 1. 1986
23. 1. 1986
24. 1. 1986
25. 1. 1986
26. 1. 1986
27. 1. 1986
28. 1. 1986
29. 1. 1986
30. 1. 1986
31. 1. 1986
32. 1. 1986
33. 1. 1986
34. 1. 1986
35. 1. 1986
36. 1. 1986
37. 1. 1986
38. 1. 1986
39. 1. 1986
40. 1. 1986

O b s a h

Eda Kriseová	Bílá růže ve váze nakloněné
	Na stěně dáma s psíčkem
Miroslav Červenka	Modlitba o vráceném ráji
PHA	De mortuis nihil nisi bene...?
Zdeněk Urbánek	Zastavení
Petr Kabeš	Těžítka
Sergej Machonin	Záznam
Jiří Kratochvíl	O dvou hrách Milana Uhdeho
Jan Trefulka	Fejeton o svátečním dnu
Miroslav Červenka	/Sebe-/ K/nock/ O/ut/
Lenka Procházková	Pokoušení na bidýlku
Milan Jungmann	Povoláný, ale nevyvolený
/KO/	Více než 13 řádky o
Milan Šimečka	Krádež kolejnice
Ludvík Vaculík	Český zápor /červen 1986/

O b s a h

[1-3]	Eda Kriseová	Bílá růže ve váze nakloněné (p. 2)
[4 ÷ 5]		Na stěně dáma s psíčkem (p. 4)
[6]	Miroslav Červenka	Modlitba o vráceném ráji (p. 6)
[7 ÷ 10]	PHA	De mortuis nihil nisi bene...? (p. 7)
[11]	Zdeněk Urbánek	Zastavení (p. 11)
[12 ÷ 14]	Petr Kabeš	Těžítka (p. 12)
[15 ÷ 19]	Sergej Machonin	Záznam (p. 15)
[20 ÷ 28]	Jiří Kratochvíl	O dvou hrách Milana Uhdeho (p. 20)
[29 ÷ 31]	Jan Trefulka	Fejeton o svátečním dnu (p. 29)
[32 ÷ 33]	Miroslav Červenka	/Sebe-/ K/nock/ O/ut/ (p. 32)
[34 ÷ 35]	Lenka Procházková	Pokoušení na bidýlku (p. 34)
[36 ÷ 42]	Milan Jungmann	Povolaný, ale nevyvolený (p. 36)
[43 ÷ 65]	/KO/	Více než 13 řádky o (p. 43)
[66 ÷ 69]	Milan Šimečka	Krádež kolejnice (p. 66)
[70 ÷ 72]	Ludvík Vaculík	Český zápor /červen 1986/ (p. 70)

Copied from a type-written carbon copy (unbound sheets, A4), bound, continuously numbered and made available by

DOKUMENTATIONSZENTRUM ZUR FÖRDERUNG DER UNABHÄNGIGEN
TSCHECHOSLOWAKISCHEN LITERATUR e. V.

for research and information purposes. Copyright continues to be held by each individual author and must be strictly observed. If clarification is required, please consult the Center before publication of any item.

"OBSAH" must not be quoted as a periodical samizdat journal in any publication abroad.

Bílé růže ve váze nakloněné

tiché jak jeptiška, jež odložila jáství,
já,

proč sama sebe pořád obtěžuji?

Hubená milenka ochotně se spojí

s plamenem na vedách,

tenněmodrá leď.

Jedna stojí, jeden už odplouvá,

strach chrání v dlaních,

před útesem

a řece je tak smutně

až srychlí:

leď pluje sama

údelím plavů skal,

růže na platu vypadlá,

vadno,

teř on.

Krajina se židlemi,

na jedné z nich sedín,

sakradní slavnost

a každý tančí sám.

-Jsem také malíř, řekl starý pán

a figurální malířství je droga.

Já vím.

Ale nevíte, jak umřel:

sám a nenašli ho čtrnáct dní.

Tenněmodrá leď

de prázdna,

v postní den se ztratit

v dvouhlavém těle.

Těsných betek nazeuvání, kulhavý běh,
v každé betě jiné,
k uzeufání.

Vidím se, besky sama k sobě sbíhán,
jde přee jen o te přemístit dvě svíce:
ze srdce do hlavy,
ee byle v hlavě k sráci.

Tatáž leď v Praze, v Paříži, na Středozezním moři,
k čemu, když kraj je jenom jeden
a člověk je v něm sám.
K sobě se vineu dva mraky nad krajinou
postojí ve válec
a ledí s ponorem nehlubekým hned vyvěšují vlajky.
Jste nevoják a pořád jenom sám.
František Benevský má aspoň tetu,
nehne se z obrazů,
tam u vás někde nehanťe sedí.

Malíři Karlu Černému

Eda Kriseová

Na stěně dáma s psíčkem

už stáležárná,

v pekeji čas,

v němž barvy vyblédají,

rukopis znejistí,

pasta masa řídně,

sprůsvitná otevřený.

Jen nestoudní si o všem něco myslí,

znechtíli neome, nač by jim byl Bůh,

když behy jsou si sami,

dřev jsouome na piliny,

praveúhlí tupci,

ce nepoznají kyč a neváží si škváru.

Ale tys namaloval paní

utkanou z pavučin s něčím v dlani,

vedle ní muž s temnoty vystoupilý.

-Má granát či jablko paní,

ce sluncem zachází.

Odpovíš: granátové jablko,

a on o ničem neví.

Kde je Řecko nezplaněné ve mě, ..

barbarce pořád, anebo už zas?

Ty se usmíváš na úrovni Řecka, ..

z jablka stoupá kouř.

Já zase cepánková, ty odhozený autem,

ležel jsi v nemocnici, plakala jsem jak vdova.

Pak jsme se stěhovali a přece:

žijeme pořád na vzdálenost

procházky se psom.

Tak blízko, abys sachytil mou tvář
jimí už neokrát vymazali
bezvýraznou výraznost,
jsem těžká, říkávají.

A ty?

Nyní sas klidně čistý,
s dvou konců upálený:
řeč o Rembrantovi,
růžové záclony, Mozartova hudba
a oči vzájemně se prosí:
nic o tom mezi,
abychom se nestyděli.

Malíři Jiřímu Š.

Modlitba o vráceném ráji

Miroslav Červenka

Až otevřeš ztracenou náruč ráje
a vzrostlou travou, věky nešlapanou
archanděl, skloniv meč, slz neskrývaje,
pustí lid zpět kdys neprostupnou branou,

v té chvíli darů nezapomeň, Pane,
na nás, co máme necvičená patra;
než zatáhnou Tě mezi Uvítané
k jatýrkům disputací,

ať my, cháttra,

stavěči kulis pro celé to drama,
dostanem, cos nám slíbil v konci věků:
přisedni napřed k nám, a popij s náma
šnaps, pojez dršťkovou a šrůtek špeku.

Ten prostý břišní ráj i do Tvých ramen
přilije síly, Všemohoucí.

Amen.

Co se to děje s lidmi z otevřené opozice, kteří už dávno jasně formulovali dobré občanské postoje, kterým ostatní záviděli jejich jasné rozhodnutí, a kteří žili v nebezpečí, pozvedávajíc právě ty ostatní z bláta bezpečnější každodennosti? Najednou jsou plni smířlivosti. Ke všem a ke všemu. K bývalým politikům, k dnešním politikům, k reformním komunistům, sami k sobě, k nám, lidem "ze struktur" /z toho bychom se měli radovat/. Já se neraduju. Chápu únavu, kterou už prožívají, ale nesdílím jejich pocit otevřené náruče, do které se teď vejde všechno - husité, evangelíci, katolíci, národ z roku 1938, 1948, 1968, 1986, Palacký, Pekař, hodní Slováci, hodní Rusové, mladý spisovatel Švejda i Jaroslav Dietl. A právě to mě probudilo. Nechci sdílet jednu náruč s Jaroslavem Dietlem.

My, lidé "ze struktury", kteří máme máslo na hlavě, chceme být poctivě hodnoceni spravedlivým úsudkem. Děsí mě představa, že bych měl jednou dopadnout zároveň s ostatními jako Němci ze Sudet: Všichni jste jedna banda! - Ať se měří každému zvlášť, každý čin a slovo, i úmysl. Proto už teď volám po spravedlnosti. Spravedlnost a pravda začíná - snad to stále bude ještě platit - úplnou a poctivou informací. I o Jaroslavu Dietlovi.

Přítel Jaroslava Dietla Ivan Klíma napsal několik laskavých odstavců, ve kterých zhodnotil a popsal autora televizních seriálů jako člověka, který "vyprávěl jen příběhy", který "toužil po napravitelném a nápomocném světě", v němž by byli "lidé méně zkažení", protože sám "byl laskavý", "nekouřil, nepil a jedl střídmě". Tento idylický obrázek laskavého, poctivého a pilného scenáristy zřejmě sdíleli i na ÚV, když hledali někoho, kdo by měl bavit národ a "...pochopili, že nikdo to nedokáže tak dobře jako Jaroslav Dietl". Ale autor Dietlova hodnocení sám nepochopil, co to je, co "dokáže tak dobře" Jaroslav Dietl; možná to opravdu neví, protože byl jeho přítel, protože neviděl jeho seriály v televizi /jenom jeden díl Nemocnice na kraji města náhodou kdesi v čekárně na nádraží/.

Dietlova "neuvěřitelná píle" byla pilností zrádnou. Sám stačil vytvořit celou kulturu, posuzujeme-li ji podle toho, co národ konzumuje. I ten, kdo nikdy nepřečetl jedinou knihu, poslední traktorista z Dolní Lhoty, díval se na jeno seriály. Zastal kulturu i propagandu, zakryl celý kulturní obzor a pokryl propagandistické záměry strany od velkých strategií až po malé detaily - vždyť stvořil i takové "umění", jako byl po-

pis práce stranického tajemníka.

"...někteří považovali jeho hry za odvážné." A Ivan Klíma nechce o tom soudit! Rád bych potkal aspoň jednoho člověka, který by našel v Dietlovi něco odvážného, polemizujícího s dobou. Vždyť tvořil ilustrované příběhy, schvalované celou plejádou stranických potentátů. Chodil za nimi na ÚV a oni chodili do střížen a na projekce. 1/

Měli bychom ho litovat, protože byl vyloučený ze strany? Právě proto přece se u nás křiví a hrbí ne jeden člověk, který cítí šanci režimu, totiž který o ni stojí, a kterému je milostivě dovoleno doufat, že bude jednou vzat na milost. Cožpak neznáme tento typ? Je velmi charakteristický. Pravda, rekrutuje se především z řad vyškrtnutých a Jaroslav Dietl měl to neslavné štěstí, že ho přibráli.

Vytvářel prý ve svých seriálech svět, jenž by byl vyňatý ze souvislostí, v nichž žijeme. Ano, s tím se dá souhlasit. Místo obrazu skutečnosti vytvářel pohádku o vzorné nemocnici, laskavém tajemníkovi, chlapácích na kombajnech, vyráběl souhlas národa s režimem, předváděl tento souhlas na obrazovce, fascinující obraz, který utkvíval a rezonoval v lidech, přijímali často tuto pohádku za vlastní a tím Dietl obloukem vracel své hrdiny zpět do souvislostí, v nichž žijeme. Jeho seriály takto fungovaly jako umělé dějiny, v jedné řadě s výročími a sjezdy.

Jaroslav Dietl způsobil, že lidé chodili klást kytky na umělý hrob televizní hrdinky, staré Hamrové. Jeho iluzionistická schopnost strhla masu, ale posloužila někomu jinému. Jaroslav Dietl byl člověk, který pro komunistický režim v Československu po roce 1970 udělal víc, než všechny sjezdy a pléna ÚV dohromady. Vytvořil n á h r á d n í s v ě t , t a k o v ý , který strana potřebovala. Národ už nežil, netvořil dějiny, jako svobodný subjekt neexistoval, ale existovalo toto zdání existence, které dostávalo díky tv obrazovce, šikovným historkám a příběhům, slušným hercům krásné barvy, podobu plnokrevného života. Vytvořil falešný svět, falešný český národ, falešné děje a dějiny. A od té doby už mohli straničtí činitelé říkat: Vždyť tak to u nás chodí! - Mohli být spokojeni: kdo by se vymykal tomuto obrazu, měl to spočítané i díky Jaroslavu Dietlovi.

Srovnávali ho s Balzákem, vím. Kdyby Balzac jenom z jedné desetiny lhal tolik jako Jaroslav Dietl, mohl by ještě teď žít ve světové literatuře? Skeptik by odpověděl, že mohl, spravedlivé už přežilo mnoho lhářů.

/Když umřel jeho "Štrosmajer", národ plakal. Nechci mu přisuzovat mefistofelské vlastnosti, ale i toho Štrosmajera-Kopeckého svedl na scestí./ Posloužil dobře straně a režimu. Mnoho lidí by vydrželo hlouběji a déle přemýšlet, vidět otevřenýma očima. A najednou máme své muže na radnici,

své spravedlivé tajemníky Moučky, všichni jsme jedna televizní rodina, spojená Jaroslavem Dietlem. Jednota strany a lidu našla v Jaroslavu Dietlovi svého vykonavatele.

Přitahoval lidi k televizním obrazovkám. Sám jsem zažil, tam, "ve struktuře", jak představitelé televize i strany si pochvalovali, kolik dalších konzumentů televizi přibylo do jejich houfu při každém seriálu. A už třeba vytrvají, zvyknou si - těšili se. Viděli v nich přirozeně nové konzumenty televizních novin. Taková byla laskavá služba laskavého člověka Jaroslava Dietla.

Podle mého názoru ublížil Jaroslav Dietl nejvíc prostým, obyčejným lidem. Těm, kteří se bezelstně nechali "bavit", jak píše Ivan Klíma. Ti se dají nejlépe oklamat, strhnout pouhým sledem příběhu, tím ošidným "a co bude dál?". Nevyprávěl jim však příběhy z obyčejného života, jak se to snaží vidět Ivan Klíma. Vyprávěl jim schémata, která mu nadiktovali do bloku /a to doslova! / představitelé strany v televizi a kultury na ÚV. Schémata, která se vzápětí mohla změnit /a také se často měnila/ na modely, mustry právě pro obyčejné lidi: jak žít, jak se chovat, jak přistupovat k politice... až k tomu konečnému: jak mít rád svého okresního tajemníka strany. Davy to vesměs neprohlédly, a když v některých případech ano, něco jim zůstalo pod kůží už natrvalo. A o toto "něco" šlo a ještě jde.

Datum pohřbu Jaroslava Dietla sdělovací prostředky neoznámily, protože by se mu přišel svedený národ poklonit. Mohla by to být třeba větší manifestace loajálnosti než 1.máj - to režim nemůže připustit. I hold reálnému socialismu musí mít svá pravidla.

"...valnou část přítelovy tvorby jsem nezhlédl." To je snad jediná omluva pro Ivana Klímu. Dovedu si představit ty schůzky, na nichž se snažil Jaroslav Dietl vytvořit u přítele dojem, jak bojuje s mocí, jak se mu daří přelstít režim, něco vyjádřit a propašovat... A jakého měl přítele! Z řad opozice, pronásledovaného. Dobře se mu u něho jistě hojilo svědomí, dobře se mu asi dařilo obelhávat sám sebe. Zvláště, když to měl ulehčeno tím, že přítel nemá doma televizi.

Neznám Ivana Klímu, ale viděl jsem naopak mnoho Dietlových příběhů. O jejich umělecké kvalitě nemůže být ani řeči, jako ostatně v případě většiny televizního "umění". Být k jeho tvorbě smířlivý by znamenalo katastrofu, zmizel by další rozlišovací žebříček, který ještě zůstával a umožnil posoudit, co je jenom hloupé a co strašlivě nebezpečné a škodlivé člověku a zbytkům jeho svobody a důstojnosti.

Možná, že ta únava je opravdu veliká. Čtu, že Vaculík pochybuje, zda má

ještě dál psát a nejrady by zmizel navždy v zahradě v Dobřichovicích. Cítím to z Edy Kriseové a jejího volání po "kladnosti". Vždyť člověk už, k čertu, potřebuje být kladný, k čemu je pořád to trápení?! Čiší to ze smířlivosti k těm i oněm, k vlastní minulosti, o které někdy raději nemluvit. A taková únava a jistě i sentimentální vztah k příteli patrně zatemnily pohled Ivana Klímy.

Možná, že unavení čekají, že je někdo povzbudí, že jim řekne jako tomu hrdinovi v Havlově hře Largo desolato: Musíš! Nemůžeš popřít obraz, který jsme si o tobě vytvořili! - Tak dobře, tak vás tedy i my, "ze struktury", povzbuzujeme. Buďte k nám nemilosrdní, suďte nás, ale spravedlivě. Každého zvlášť, poctivě! A my budeme soudit vás. Nesmiřujme se na bezvýznamné platformě únavy, raději sami o sebe i mezi sebou bojujeme. A budou-li nějakí mrtví, mluvíme o nich tak, jak si zaslouží. Nemůžeme si asi zatím dovolit mluvit o mrtvých jen dobré.

1/ Snad Dietlův pohrobek Jakub Sklář vyvolal podobné úvahy. Líčí v něm komunisty s neobvyklou kritičností. Opět samozřejmě na objednávku z ÚV, za stranické asistence a po příslušném schválení. Můžeme se jen domýšlet, jaká hra v aparátě - snad nástup gorbačovštiny, či už předchozí andropovštiny - stála v pozadí. Dietl se totiž nikdy nepustil za hranice, které měl vymezeny.

PHA

Filozof Schopenhauer, bytem v Drážďanech, odsouzen platit 15 thalerů čtvrtletně staré švadleně.

Proč?

Shodil ji ze schodů vyrušen z uvažování - či snad v okamžiku, kdy přistrkoval misku svému psu Atmovi, nebo když si zapaloval dýmku a chtěl se ponořit do svého oblíbeného papírového jezera Timesů? Vyrušil ho její hovor na chodbě, za dveřmi jeho bytu. Když o dvacet let později švadlena zemřela, zapsal si: Obit anus, abit onus.

Suďte Schopenhauera jakkoli, filozof to byl. A co mu byla filozofie platna? Po smrti mu dala proslulost, za živa mu pomohla vysvětlit počínání jeho a jiných. Tím to končilo - vysvětlením, omluvou, návratem k dýmce, Atmovi a Timesům tři dny starým a švadlena zatím hekala a sténala v chudinském špitále.

Říkáme, že je třeba teď ukázat stav světa a lidí v obnaženosti, bez stranění. Ale lze jít přes mrtvolý? Přes zmrzačené švadleny? Nebo je to sentimentalita, tak se ptát? Lze nazírat, mít zkušenost, vědět a neúčastnit se aspoň volbou aspektu, z kterého nazíráme? Či jinak: lze stíhat realitu, zachycovat ji a preparovat - a neptat se hned, proč ji chceme vyzdvihovat a ukazovat? Jednak: bude mít beztoho už dost a dost pokřivenou tvář, až ji stiskneme a uchopíme v povídce, básni nebo eseji - vždy podle mohoucnosti, jemnosti nebo drsnosti našeho stisku, naší vlastní povahy. A za druhé: právě takhle naše povaha - jako Schopenhauerova - se nějak vrhá do světa, něco chce, někam jde - vždy má před dveřmi své samoty nějakou rušící švadlenu, kterou buď může shodit ze schodů - nebo pozvat dál takzvaně křesťansky, aby ulevila svým steskům u našeho stolu; a to znamená konec filozofování a přitakání činnosti usilující o změnu v životě toho a onoho člověka. Ovšem v kategorii činů je obrovská stupnice od charitativnosti po vzteklou nebo vypočítavou násilnost. Ale kde až jsou v lidské historii svým počtem a účinností charitativní skutky! A chiliastická charitas umí jen ubíjet.

Kdežto zas filozofie, pojímající věci z odstupů, mluví sama k sobě, přinejlepším ponechává švadleny jejich osudu - nebo dokonce ponechává filozofy v moci jejich povah.

1951 (?)

Petr Kabeš / T ě ž í t k a

Jazyk - brzy - nazývati. Svého času
jediné vybrané slovo.

Blyskavice, ticho jako hrom.

/Mrknutí na život./

Pravopisná chyba pecnu,
slovní hříčky krajíců.

Člověk prorůstá do podoby předků.

Pověstem jsme dlužni některé jejich postavy.

— Dálky jsou trvalky.

Kořeny stromů, kořeny slov - korunované.

/Nepřeložitelná slovní hříčka přírody./

Příroda hazarduje bez výjimky.

Román stromu,
banalita papíru.

Rukopisy mají uši.

Útěk od sebe ≠ útok na sebe.

Dovede sedět mezi jedinou židlí.

Obyčej, návštěvní hodina.

/Mrknutí na život./

Proč stud vhání červně do tváře?

Stud - ježek.

Psí oči: oči ve psí.

Vyčítka - přezrálá pravda.

Cela jako špatná celistvost.

Také nula představuje celistvost.

Stvořená voliéra.

Dám-li oděv do čistírny,
jako by mě ubylo.

Okamžik, nařízený budík.

Řemeslo zapomínat,
zlatá hladina.

Cíl vyšel nám vstříc.

Přespolní hodina,
přespolní pes.

Zmeškat krajinu,
zabloudit v čase.

Peklo jako děj,
ráj jako stav.

Vítr staví dům na nedávné slze.

Slova se z rány řinou,
po čepeli
památka.

Paměť čerstvě mrtvá - po tři dny
budou jí dorůstat nehty, vousy, vlas...

Cestopisy nadějí, dějiny obav.

Konec nás přetrvává. Konec - pohrobek.

Snh zarostlý loňským mechem.

Kde skrývá krajina svůj šatník?

Prodat tělo vlasinému stínu,
když poleadne je na krku.

Vzduch se necítí osamělý.

Co jsem sklídl, to zaseju.
Dobrá slyšitelnost dalekých vlaků po bouřce.

Do spánku se upadá,
do snu stoupá.

Ve světle lze utonout,
v rašelině zkamenět.

Mír hluboký jak bezvědomí.

Hospitalizovaný svět.

Ležení lidí na útěku; rozbité stany.

Kostely mají lodě, města břicha.

Polní lahve neskrývají poselství.

A traviči studní
žízni pomřeli. /Mrtvé jazyky./

Slova na pochodu,
myšlenky na odletu.

Mezi kameny a sluncem - vždycky ještěrka.

Člověk má v zemi blíž než k podlaze.

Zámek na heslo; slovo na klíč.

/Arknutí na život./

Slabé stránky silných slov.

"Pointa neznamená konec." /V. Stiborová, v rozhovoru/

**"Udržuj v pořádku i cestičku
před svým hrobenem. Děkujeme.**

Stolečku, ustel si!

76

Z á z n a m

8. dubna 1986

Výstava Adrieny Šimotové v Brně. Vernisáž.

Překvapilo mě to monumentalitou, odvahou a invencí.

Odvahou spíš myšlenkovou než formální: dopátrávat se skrze sebe, svou přímou tělesnost, všeho v životě. "Nepojednávat" materiál, ale vlézt do něho, být v něm přítomen, otiskovat se v něm, mučit ho svými mukami, o kterých se spíš mlčí: jak přepadáváme z pružné do ochabující tělesnosti, z života do smrti. Vydrápává, vytrhává, vydírá, vyhmatává z vrstev papíru tělo v jeho těžknoucí tíze, v jeho povislosti, kostnatosti - a zároveň jako by z té modravě černé vrstvy materiálu vystávalo cosi lehkého a transparentního, cosi jako mladost ukrytá v tom stáří, plachá něha schovaná ve zvrásněné okoralé, opotřebované, nemilosrdně sdělované hmotě těla. Nebo zase něco jako křik z vášně, jakési nelomené vášně, podobné černému pardálímu zaryčeni a těžké, nesené jako ten trám na jednom obraze, vřezaný do těla, zarostlý odtěkud od páteře nahoru až po hlavu, po mozek.

Vrstvení a řezy v papíru dovoluují ten zázrak dvojího času a ještě víc, synchronnosti, úhrnu všech časů a všeho v člověku, vyjevovaného mužně, s vědomím tragiky, černé tmy, do které přepadneme jako do svého údělu. Tak je třeba Podpiraní, z vrstev papíru skoro plasticky jemně vytrhaná, vyškubaná /az to vyvolává pocit fyzické bolesti/ postava nané ženy, která se ká-

cí dozadu. Že ji někdo podpirá, vidíme jen z dvojice rukou, položených na prsy. Ruce jsou zároveň neřestně zlodějské, kradou si brutálně rozkoš z hnětení prsů a zároveň - /jsou řezané či stříhané dovnitř papírových vrstev/ - působí jako propadliny, negativ života, jako ruce Smříáka. Je to zároveň podpirání ve chvíli vzpěněné krve života a zároveň tazení do smrti. Celá postava je pomíjivost sama, jen trhaným přerušovaným dírkováním jemně vyňatá nebo spíš vyjímaná z papíru, a ty ruce - láska a ty pracky smrt, do toho duní jak tympán do pianissima v symfonii.

Takže ne, Adrienina odvaha vůbec není "spíš" myšlenková než formální: je obojí zároveň v procesu vydobývání a dokončování tvaru, je myšlenka a tvar zároveň: myšlení vznikajícím tvarem. Viditelné drásání hmoty papíru vyvolává pocit bolesti z rozkoše i z mdloby, a zároveň ze jsoucnosti i konečnosti člověka - všechno najednou, jedno bez druhého nemyslitelně.

Dobrodružství vnímání tohoto výtvarného způsobu není ve vnímání hotového tvaru, uzavřeného sdělení, odvyprávěného příběhu. Je úplně jiné. Je to přepadení, vyvolávající trnutí a úžas z bujení a zániku zároveň, něco bez fabule, bez dramatizování a pointování. Je to cosi jako tvar v pohybu, jako by se v něm něco hemžilo, jako se Baudelairovi hemží v hlavě budoucí červi smrti při pohledu na živoucí milenku. A odchlípené papíry na konci role navozují pocit, že ani toto vnímání není jediné, že by se dalo číst dál listováním toho těla, v tom těle. A dobrat se věcí krvavých a matečných, žil a nervatury, ale také dlouhého prázdného dětského času a hrůz pohlaví a také sebenepřítomnosti, která byla než jsme vznikli a bude až zanikneme.

Na dvorek nebo spíš středomořské atrium Domu Pánů z Kunštátu vtrhlo ve chvíli zahájení útokem jaro, mělo jantarový třpyt tak ostrý, jako by je odrážely damascénské meče. Adriana dostala kytici a děkovala tomu velkému ahluknutí lidí, kteří sem za ní přišli a přijeli. Přiskočili fotografové, letěl jarní pták, seklo po něm světlo, mám dojem, že tam bylo na dvoře něco už zeleného, co se po něčem pnulo. Nebe bylo tak světlemodře lehké, že lidem, cvičeným v nedůvěře, přivolávalo dětskou důvěřivost. Když bylo po prosloveh, někdo zavolal, že se rozlévá víno, že teče víno, kolik kdo chce. Měla tam být ovšem kašna nebo radši dvě kašny, jedna s tryskajícím červeným a druhá s bílým vínem. Bylo by to úměrné tomu královskému dni. Myslím, že si Adriana večer před vernisáží myla vlasy, měla je medové a lehké.

Ale ona celá mi připadá těžká - apíš těžkostí způsobu bytí než těžkostí těla. Má těžký alt a slova vyslovuje zřetelně a mužsky, ale úděl má jaksi tmavě ženský, neúprosně těžký v životě i v tom, co dělá. Když mluví, rozvíjí myšlenky a nespěchající logikou jako konečný výsledek předchozích úvah.

Mezi balvany v lomu pod Lipnicí rozvíjela úvahy o posledních trendech výtvarného umění ve světě. Bylo to zajímavé. Překvapující znalosti. Ale mně se zarytě líbily víc ty obrovité uloupnuté modré kameny. Patřila víc k nim než k té informovanosti up to day.

Máme od ní velkou barevnou grafiku: kout - proti koutu u levé zdi žena: snad močící, snad jen tak přidřeplá. Těžké, transparentně, mléčně růžové tělo, už dávno bez půvabu, stárnoucí sádelnatá tělesnost. Je obrácena zády k divákovi v přičepném podřepu. Vystouplé masité rameno, naznačené páteř, krát-

ké tlusté nohy. Vertikála koutu pomyslně utíná kousek hlavy, ruky, trupu, kus kolena. To rozhraní je zbroceno vysokým úzkým pruhem ženské krve doplňujícím uťaté tvary. U pravé zdi, proti močící ženě a srostlá s ní, je jakási její zrcadlová protipodoba: ze společné hlavy tělo, viděné tentokrát zepředu, mírně roztažené nohy, lehká chmýrnatá houšť kolem pohlaví, všechno v okrově tělesné barvě. Patří ovšem k nepřítomnému, jen konturou pozadí ohraničenému, bíle, prázdně naznačenému zbytku těla. Něco jako žena, a proti ní napůl tělesný duch ženy. Modře studeně vyčárovaný trojúhelník podlahy před koutem nese na sobě tu vertikálu krve.

Bílá "protižena" s rozevřeným pohlavím je ovšem nepravé zrcadlení té první: je útlejší a lehčí, mladší, noha je tenší. Ta první, těžká, unaveně dřepí, ta druhá je z prázdna času, už ze své nepřítomnosti. Snad z doby milostné zralosti nebo z doby, kdy byla ještě dívka a možná děvčátko. Je plná stoudného klidu a tajemství zároveň. Třeba také jen tak skrytě dřepí v šeru kouta a cítí pohlaví jako nepochopitelnost a jako čekání, trochu hrůzu a zároveň žádost a chtivost a horkost.

Adriena je takhle elementární, původní a bez vzoru. Nepotřebuje kdeco vědět. Podezřívám ji, že cvičení v teoriích posledního křiku umění dělá jako luxus - jako jógu pro svůj myslivý mozek. Ale patří spíš k těm balvanům. Má jedno téma: pomíjivost v čase, nepochopitelnost té pomíjivosti, neustálou sebepřítomnost člověka ve stádiích sebe sama. Vědomí konečnosti a zároveň její popírání zvěčňováním pomíjivosti: tou přeludnou, snově prázdnou podobou zrcadlené ženy na mém obraze, na prostorových objektech zase třeba třepením nastříhaných trsů a hřív papíru,

kterými povlává vítr: lehkost určená k zániku, ale právě z něho vynatá.

Vstala ráno u nás na chalupě a vypravila se s naším Honzíkem plavat do lomu. Třicet metrů hluboká modrozelená čistá tůň je sevřena stěnami odstřílené, zíhané, oxydované žuly. Bylo časně ráno, jezero půl v slunci, půl ve stínu. Plavali v tichu, Honzík trochu s hrůzou z hloubky, Adriena se vším nejsložitějším, co si lze v tom lhostejném jezeře v zelené vodě a v sevření oranžovými skalami kolem dokola myslet v hodině úsvitu, když je člověk už o kousek dál než "nel mezzo del camin di nostra vita" - a vedle v jezeře chlapeček, sotva se odlupující od přírodních žívlů k vědomí. Situace jak z Jeffersovy Mary. Jenom ten červený vláček chyběl, padající ve veliké dálce legračně jako dětská hračka z viaduktu do propasti.

Adriena, nadnašena vodou, žila už zase své téma.

125

Jiří Kratochvíl:

O d v o u h r á c h M i l a n a U h d e h o
aneb k c h a r a k t e r i s t i c e a u t o r s k é h o
t y p u

Divadlo často sahá po stavebním materiálu velkých, historických /i drobných, každodenních/ mýtů, po rituálu a mystériu, a všechno svědčí o tom, že kdesi na počátku vzniklo z těch prvních a prapůvodních mystérií, výlučných náboženských obřadů a kultovních rituálů pro zasvěcené účastníky anebo pro iniciační okamžiky. A jestliže literatura /román/ je podle jedné zvěšené definice zrcadlem neseným podél cesty, divadlo je otáčející se magickou plochou, která víceméně zdárně vyvolává iluzi, že svět je jen jejím matným odrazem. Ve chvíli, kdy vstoupíme do divadelního prostoru, jsme jím zasaženi: neosloví nás, jak činí literatura, ale vtáhne do svého světa. Prostředky a nástroje, kterých k tomu užívá, jsou rozmanité a proměnlivé, ale přitom stále tytéž: od konfrontace lidského s mýtickým v řecké tragédii přes Shakespearovu agresivní metaforiku až k divadlu našeho století, pokoušejícímu se najít v rozpoutané obraznosti analogii k rozpoutaným dějům našeho věku, anebo na druhé straně uvolňujícímu katarzní mechanismy prostřednictvím technik a fines, jež nabízí moderní psychoterapeutické školy, bohatě využívající zkušeností z náboženských obřadů a rituálů. Takže je opravdu na pováženou, co je čeho obrazem a odrazem. Vždyť nová forma totalitního státu, ve kterou zparchantěla idea utopické společnosti, nás už nijak neoslovuje, ale vždycky jen pohlcuje - má potřebu zasáhnout člověka v celé jeho totalitě - a je i z tohoto hlediska divadelním prostorem. A totalitní státy zasahují tím, že uhranují, dlouze

přirovovány, rodí se pak náraz, jako když se zvedne opona a pohltí nás jejich magický svět /zhmotňují mýty co skleněné krámské zvony, přiklápějíci nás jak společenstva dozrávajících syrečků/ a rozpoutávají obraznost, která je o to primitivnější, o co univerzálnější, obraznost, v níž část přirovnávající likviduje přirovnávané, obludná metafora vytěsňuje skutečnost, symboly ušlapou symbolizované a v kulminačním bodě totalit se skutečný svět jeví jen matným a zastřeným odrazem. Jinak řečeno, totalitní společnost je divadlo bez katarze. Jsou jí vlastní divadelní efekty a její přirozeností je teatralizace.

Ve "Večerním Brně" se na konci šedesátých let hrály Škutiny "Procesy", což byla dramatizace tlusté brožury protokolů ze soudních procesů s tzv. "spikleneckým centrem", ale režijní nápad ji umocnil do hyperboly karnevalového spektaklu a konfrontoval v ní divadelní popis malebných obřadů s řečí prokurátora a žalobců, s přiznáním obviněných a přitakáním obhájců. Brněnská inscenace tak v "Procesech" postihla totalitu právě v její divadelnosti, v mystériu.

Jestliže ve Škutinových "Procesech" byla totalita vyjevena /přistižena/ ve své podstatě jen díky režijnímu nápadu, ve "Hře na holuba" Milana Uhdeho je tento postup použit a uplatněn už přímo v divadelním textu, je na něm postavena jeho kompozice, archaicky obřadná "architektura" hry, kde mystérium /tady už blízké středověkým náboženským hrám, které se, jak známo, hrávaly na pokračování několik dní i týdnů a za účasti celé obce/ není pouze rámcem děje, ale i jeho prvním hýbatelem.

"Hra na holuba" je na první pohled inspirovaná literaturou a tak vypadá to, že náleží k té řadě her, v nichž Uhde vede jakous při s autory literárních předloh a dívá se na jejich příběhy a postavy způsobem posouvajícím původní záměr i význam /tak ve hrách "Král Vávra", "Děvka z města Théby", v "Baladě pro banditu", "Profesionální ženě", "Pohádce máje", "Krásné ráně", v "Kašpárkovi a Vilému Tellovi" a v "Dámě s kaméliemi"/. Ale už v úvodním poznamenání /"příběh se odehrává v krajině a době románu Andreje Bělého Stříbrný holub"/ autor upozorňuje, že tentokrát má s původním literárním příběhem společné jen místo a čas. A ti, co půjdou k pramenům, naleznou snad jakousi hodně vzdálenou podobu mezi Darjalskim ze "Stříbrného holuba" a Vitalijem ze "Hry na holube": podobu vnější, příběhovou, ale už vůbec ne příbuznost dramatických typů.

Vitalij i Darjalskij jsou běženci a oba přišli mezi vesničany z cizího a vzdáleného prostředí a oba se mají stát "holuby", počít s vesnickými "pannami" /Marjou a Matrjonou/ mesiáše, ale zklamou očekávání a odsoudí se tak k smrti: Darjalského zavraždí sektáři na útěku a Vitalij je v závěrečné, apokalyptické scéně upálen s Marjou ve stavení, ve kterém a kolem kterého se odehrají všechny obrazy holubího mystéria. Ale mezi hlavními postavami jsou zcela jiné vztahy než mezi postavami Bělého románu, a jestliže Darjalskij je vědec a symbolistický básník /"zmítající se mezi hynoucí civilizací Západu a mystickým přítím lidu"/, Uhdeho Vitalij je terorista, který se zajímá o mystické chlysty, jen protože mu někdo poradí, aby se mezi nimi ukrýl před policií.

/Chlysti jsou nejstarší mystická ruská sekta, mající možná původ až v syrském gnosticismu. Navenek převzali křesťanské obřady, ale viděli v nich vždy jen neúčinný, mátožný odraz svých vlastních, chlystovských rituálů, jejichž tajemství střeží s fanatickou kázní, připomínající v mnohém běsovskou posedlost ruských anarchistických a revolučních organizací z konce 19. a počátku 20. století.

A tím tajemstvím - mystériem - byl stále znovu opakovaný cyklus: příchod Krista, jeho početí, zrození a příprava na mesiášský úděl. K chlystům, přestože to byla krutě pronásledovaná sekta, náležely často celé vesnice, a tak i v Uhdeho hře: Vitalij přichází do vesnice, která je celá chlystovská - do obce Ducha svatého - a právě na počátku jednoho dlouhého cyklu chlystovského mystéria./

Nad hrami jako je tato si čtenář uvědomuje /ale o co víc divák! vždyť to není hra ke čtení, ale k inscenování, a ztracen je čtenář bez divadelní představitivosti/, jak divadlo vzniklo z rituálu a jak se zas k němu navrácí. A zatímco některé Uhdeho hry by se bez obtíží převáděly do jiného žánru a stačilo by jen "přehodit výhybku" /např. "Výběrčí" a "Modrý anděl" se s nepatrnými úpravami mohou změnit v monologické povídky a televizní hru "Pán plamínků" lze snadno přepsat do dějové short story/, "Hra na holuba" je nevyviklatelně zasazena do své formy, v níž se divadlo ztotožňuje s rituálem. A nejde samozřejmě ani tak o co nejvěrnější otisk chlystovského náboženského mystéria, jako spíš o jakýsi modelový obřad, jen vzdáleně se na ně odvolávající, ale do kterého na druhé straně vstupují všechny vnější šumy a poruchy a okamžitě se stávají homogenní součástí rituálu, až po ten apokalyptický závěr.

Ale začněme od začátku, a to hned od titulu. A všimněme si, kolik výrazně diferencovaných významů se skrývá za tím názvem.

Tak především hra o divadle, hra ve hře: náboženské mystérium, označené zde jako "hra na holuba", se hraje v rámci divadelní hry pojmenované "Hra na holuba", a každá z postav vystupuje tedy jednak sama za sebe, jako vesničané Andrej, Pavel, Marja, Matvej, Foma, Luka a přivandrovalec Vitalij, a jednak chtě nechtě přijímá roli v mystériu, tu, která ji tajemně spojuje s desítkami nebo spíše stovkami dalších Holubů, Pannen, Vábičů, Ohledávaček, Hlasů, Zasněženčů a Kristů. Ale hra ve hře, to je pohled zvnějšku, a podíváme-li se na totéž očima účastníků a protagonistů, zjistíme, že většina z nich nebere tu hru a roli v ní vůbec vážně /je to pro ně jen falešný rituál vyběhaného a vyprázdněného mýtu/, ale přesto se jí zúčastní, a hrají pak tím způsobem, že jen hrají, že hrají, tedy hra na "hru na holuba".

A když se pak Marja s Vitalijem octnou v situaci, že jejich vztah je proti jejich vůli "posvěcen" rolí Panny a Holuba a milostná hra se tak stane součástí náboženského obřadu, vyzve Marja Vitalije "Pojďme si hrát na holuba!", aniž si uvědomí, jak složitý uzel prostupujících se herních reťací tak zaplétá /a jen velice nepřesně ho popíše jako "hru na hru o hře ve hře na hru"/.

A konečně, ale vůbec ne v poslední řadě, nesmíme zapomenout, že název "hra na holuba" vyvolává asociace na celou řadu dětských her, v kterých je odnepaměti víc magického a rituálního, než tušíme.

A je to tedy hra o vyprázdněném rituálu, který pohlcuje život /anebo ho aspoň vytlačuje kamsi na okraj, ohlodává z lidské podstaty, zbavuje ji autenticity/ a sám se zmocňuje celého jeho partu. A je to hra o tom, jak nadvláda právě takového rituálu se vymyká lidskému chápání, ale jak málo je to člověku platné /čím víc se to přičí rozumu, tím samozřejměji to trvá/ a jak není možné se tomu bránit a ubránit: ani násilím /jak Vitalij a Andrej/, ani penězi /jak Andrej/, ani láskou /jak Marja s Vitalijem/, ani vychytralostí /jak Luka s Matvejem/ a dokonce ani bláznovstvím nebo šílenstvím /jak Pavel nebo Foma/. Ale taky je to, nezapomeňme, hra o Vitalijovi. Vitalij, o němž víme, že se utekl k sektářům po nějaké politické teroristické akci, se tedy proti své vůli stane jedním z hlavních aktérů zoufalého náboženského mystéria. Ale taky /o vlastní vůli/ tragickým protagonistou v milostném spektaklu. A tyto tři Vitalijovy role - politická, náboženská a erotická - se kdesi v něčem dotýkají, jsou v centru jakýchsi dějů, které se snaží prodrat k samotné podstatě života. Vitalij je odvážný, přímý a schopný opravdového lidského citu, jenže, zdá se,

že právě tohle je materiál, z jakého se dělají i zanícení sektáři i přesvědčení teroristé. A o tom, že není náboženským ^{SEMANTICKY} ~~teroristou~~, rozhodla zas jen souhra životních náhod, završená jeho poznáním, že "Kristus není cesta". A v tomhle smyslu je epileptik Pavel - ten exaltovaný hlas obce Božího ducha - jen jinou podobou Vitalije.

"Hra na holuba" má tedy svou zřetelně vystupující strukturu, v níž se divadlo ztotožňuje s rituálem počínaje už pětistupňovým schématem, jež ve třech dějstvích pojmenovává a popisuje postup rituálu /Vábení, Ohledávání panny, Zvěstování a zasvěcení/ a ve zbývajících dvou spěchá už jen od peripetie ke katastrofě /Hra na holuba, Boží hněv/. Temné obrazy obskurního náboženského mystéria charakterizuje i časové určení /od šíráni do kuropění, není tam jediného denního obrazu: všechno se odehrává buď Večer nebo Pozdě večer nebo Časně večer, V noci, Ráno nebo Časně ráno/. Details na sebe navzájem odkazují, něco, co bych nazval až "liturgickou pečlivostí" při výstavbě hry /když například v prvním obraze prvního dějství nabádá Andrej Fomu k větší opatrnosti, aby loučí nezapálil střechu, a když Foma odpoví, že "co Bůh nechce, to se nestane", je to zároveň odkaz k poslednímu ~~obrazu~~ obrazu posledního dějství, apokalyptickému Božímu hněvu, kde chlysti hází hořící louč právě na tuto střechu/. A k těmto účinným výrazovým prostředkům patří i to, že o soukromém životě jednotlivých postav se dovídáme jen úryvkovitě a okrajově a vše je soustředěno na všepohlcující rituál.

Divadelní "Hra na holuba" byla napsána v polovině sedmdesátých let, rozhlasové "Velice tiché Ave" na začátku osmdesátých. A zatímco ve "Velice tichém Ave" se Milan Uhde už nápadně vzdálil poetice tzv. modelových her, "Hra na holuba" je ještě jejich příkladnou ukázkou. Ale přestože je dělí čas, tvárné postupy a odlišná interpretace skutečnosti, jsou to hry paradoxně sblížené: doplňují se a výpověď první z nich rozšiřuje prostor druhé. Obě jsou zasazeny, zarámovány do rituálu - první do náboženského obřadu početí vykupitele, a dalo by se tedy říct do mystéria počátku, druhá do pietního obřadu pohřbu Matky, tedy do mystéria konce. Ale přestože i v "Ave" je to obřad zčásti znehodnocený a zfalšovaný /pohřební obřady jsou unifikovány a standardizovány a tak i do nich nahlíží očkem všudypřítomný stát, a smuteční hudbu "hrají nahoře za ozdobnou stěnou, v horku a dusnu, bez košil, pijí pivo, chodí na záchod a v sále je slyšet splachovač"/, Syn se při vzpomínce na něho - a vzpomínka na pohřeb Matky otvírá pásmo vzpomínek na její život a imaginárních

rozovorů s ní - dobírá nakonec jakéhosi prožitku katarze, očištěného a laskavého ticha tam, kde "Hra na holuba" končí v beznaději a zpufalém křiku šilence. A tak zatímco ve "Hře na holuba" je pozornost soustředěna na mechanismus rituálu a jeho nezdržitelný chod, v "Ave" je obřad katarzním symbolem. A jestliže "Hra na holuba" je o rituálu, který vytlačuje život kamsi na okraj, tříští ho a drolí, "Ave" jako by posbíralo úlomky roztráštěného a skládá je před našimi očima v celistvý obraz: sceluje a hojí.

Bilancovat lidský život v retrospektivním pásmu posledních čtyřiceti padesáti let, to je spíš příležitost pro dlouhodeché románové vypravěče, a navíc v poslední třetině zjistíme, že všechno je vlastně jinak: od začátku jsme pozorně sledovali životní příběh Matky viděný očima Syna a až ke konci objevíme, že naše pozornost byla obrácena nesprávným směrem a že vůbec nejde o svědeckou výpověď, ale o doznání, o bilanci vlastního příběhu: Syn ohlížející se za životem Matky jakoby mimoděk nachází uzlové okamžiky vlastního života. Ale shrnou to všechno do padesáti stránek rozhlasové hry, to se neobejde bez ryze divadelních prostředků. Chci teď upozornit na jeden z nich, a nejenže má funkci metaforické zkratky, ale je i jedním z charakteristických prostředků žánrové příslušnosti, jak o ní mluvím v závěru této úvahy.

O tom, že rodina je mikrosvět obsahující všechny možnosti a varianty lidských i dějinných situací, věděli už Sofokles s Euripidem a v takto vymezeném prostoru rozehráli svůj základní dramatický příběh, o vědomém převzetí "nevědomé viny". A sem taky směřují všechny odkazy k antické tragédii v moderním divadle. Ve snaze zachránit sebe a Syna před transportem do koncentračního tábora se Matka rozhodne vést paternitní spor, který by prokázal, že po otci není židovského původu čili zapřít tak svou krev. Ale jaképak je to provinění zapřít otce, zapřít krev v čase vyhlazovacích táborů? Nuže, z antických tragédií víme, že je to - a ze jakýchkoli okolností - provinění z nejtěžších. Ale copak stále ještě platí nelítostné zákony antických tragédií? Samozřejmě a nikdy platit nepřestaly, čímž chci říct, že vykupování "nevědomé viny" /tak jak je známe třeba z Oidipova příběhu, v němž se bez Oidipovy viny a proti jeho vůli naplní zlá věštba/ je dnes pro nás obrazným pojmenováním takových osudových situací.

/Poznámka: zde používám pojmu, tak jak jsem si je uvedl a vymezil v eseji Kultura jako katarze I,II, publikovaném v Hostu do domu

č.16 a č.17 z r. 1969. A zde viz rovněž výklad antické tragédie jako pohybu od "nevědomé viny", jejího ozřejnění a přijetí, až k očistné katarzi./

A když se o šestatřicet let později taky Synovi nabídne možnost jakéhosi úhybného manévru /zapřít své přesvědčení, "hrát si na schovávanou"/, když je jako signatář prohlášení vyzývajícího vládu, aby respektovala lidská práva, odvečen k výslechu, rozhodne se vědomě přijmout svůj úděl, ten s rizikem kriminálu. Mezi Matčiny rozhovorem s protektorátním Komisařem a Synovým setkáním s Vyšetřovatelem státní bezpečnosti není na první pohled žádná souvislost, ale v metaforické zkratce jsou Vyšetřovatel a Komisař jedna a táž osoba a Synovým rozhodnutím jako by se smazalo dávné Matčino "provinění". Naplnění schématu antické tragédie /dědictví viny/ je ve hře překryto vnější kauzalitou, podobno v tom archetypickému jádru skrytému pod každodenní motivací našich životů.

Většina situací objevujících se v tom vygradovaném retrospektivním sledu má formu výpovědi anebo obvinění, obhajob, výslechnů, konzultací a hledání právnických vytáček a klíčků, takže by z toho přirozeně plynulo, že je to celé jedna znelidšňující pře, replikou po replice útočící na předem zmarněnou obhajobu protagonistů hry. Ale zatím je tomu právě naopak: výsledkem celé té dramatické bilance je znejistění jakýchkoliv soudů a odsudků /jejich zrelativizování, jak se s ním setkáváme i v Uhdeho hře o "Modrém andělovi"/, a pokud snad přece jenom nějaká pře, tak podobná těm, co vedl Otec: pře, při níž "všecko obracel s líce na rub a zase zpátky, pořád ty lidi předvolával a zase to odročoval", aniž si kdy troufl vynést rozsudek. Dvě z hlavních postav "Velice tichého Ave" /Otec a Matka/ jsou právníci, a právníky bych označil jako kněze a ceremoniáře občanských rituálů a státních mystérií /jejichž monstrózní podobu předvádí zmíněné Škutiny "Procesy"/. Ale tito dva jsou od začátku jaksi m i m o /nehodní kněží a špatní ceremoniáři?/ - Matka díky nepříznivým životním okolnostem a Otec, autor studie "Kant a problémy přirozeného práva", díky svému zatvrzelému "omylu", hledajícímu právní v etickém. A o tom m i m o mluví celá hra, to je její nejvlastnější téma. Život jako řetěz nedorozumění a bolestných zklamání, ale zároveň dlouhá cesta vzájemného poznání a pochopení a na jejím konci závěr se symbolickou očistou. A tak je například možné porozumět komplikovanému vztahu mezi Otcem a Synem, uzavřenému na konci hry dvěma katarzními symboly, sblížením fyziologické doby Otce a Syna a symbolem očistné proměny černé na bílou:

"Na pohřbu jsme s tatínkem seděli vedle sebe, černé šaty, černé vázanky /.../ Pak nám staří soudci a advokáti kondolovali, brali nás za ruce, někdo řekl, že jsme si, já a tatínek, podobní. Vyšli jsme ven, sněžilo, byli jsme celí bílí, všude klid /.../"

A když přemýšlím o tom, proč právě tyto dvě hry /"Hru na holube" a "Velice tiché Ave"/ vidím jako nejpříznačnější pro charakteristiku dnešní podoby Urdého dramatického díla, musím nakonec chtít nechtít připustit, že má volba se může někomu jevit jako hodně subjektivní, protože mnozí budou pravděpodobně preferovat už zmíněnou řadu her polemizujících se známými literárními předlohami anebo dají přednost třeba "Modrému andělu", temperamentnímu ženskému monologu, o němž autor tvrdí, že si ho prostě jen vyslechl cestou ve vlaku, anebo upozorní na přísně modelovou hru "Pán plamínků" /z cyklu "Létající tramvaják"/, která s diagnostickou přesností konfrontuje paranoické schizofrenii s naší paranoickou skutečností. A proto shrňme i zopakujme: má volba je samozřejmě určena i mým zájmem o vztah mezi rituálem a divadlem. A nejde jen o to, že takhle divadlo nejspíš vzniklo a je z těchto zdrojů vždy znovu obnovováno, ale právě tak i o zjištění, anebo aspoň přesvědčení, že tajemství rituálu, tajemství mystéria - totiž proč je někdy očištným živlem, ale vzápětí už jen obřadným mechanismem ublodávajícím z lidské podstaty /unifikujícím, ale i standardizujícím a zbavujícím individuality i opravdovosti/ - je, zdá se, divadelními prostředky přec jen sdělitelné. Nejvýznamnější představitelé tzv. absurdního divadla odkryli propast mezi skutečností a rituálem, který už ztratil svou původní funkci, obnažili mechanismy bez magické kauzality a vyloučili tak divadelními prostředky novou metafyzickou úzkost /současnou podobu nerozlišitelnosti racionálního a iracionálního/. Ale obnovit i očištnou funkci rituálu znamená opustit dnes už příliš vycizelovanou /málem "exaktní" a málem vykalkulovatelnou/ formu absurdního dramatu /toho dramatu bez katarze: znějivějšího obrazu totalitní beznaděje/ a najít novou, spontánnější /a právě v doteku s rituálem/ podobu jakéhosi moderního pokračovatele antické tragédie. /O neadekvátní, "vyběhané" formě absurdního dramatu svědčí mimoходом i Havlova hořká komedie "Pokoušení"/.

Zoufalý křik šilence, kterým končí "Hra na holube", a zkonejšivé ticho na konci "Velice tichého Ave", to jsou zřetelně dva rodové znaky tragédie. Ale netvrdím samozřejmě, že tyto dvě hry jsou už přesně oním novým dramatickým tvarem, pro nějž tady horuju. Ale

svědčí přinejmenším o tom, že Uhde patří k jeho hledačům. A to považují dnes za nejcharakterističtější rys jeho autorského typu.

Nejautentičtějším prostředkem z podstaty obrozujícím divadlo je očistný rituál a tou nejadekvátnější divadelní formou, v níž se katarze realizuje, je nepochybně tragédie. Spontánní průběh tohoto rituálu je vzdálený rigidnosti obřadných mechanismů a v naší nerozlišitelné skutečnosti, v níž je opravdu na pováženou, co je čeho obrazem i odrazem, se v divadelní formě tragédie znovu obnovuje hierarchie hodnot, schopnost poznávat a rozlišovat. Teprve tragédie je vždy znova klíčem ke každé době a teprve v ní se může vždy zas znovu uskutečnit spojení dvou krajních poloh - zážitku vlastní identity s prožitkem nadosobního lidství. Tragédie nutí diváka k osobní účastné volbě, ztotožňující v katarzi poznání se zážitkem bytostným až smyslovým, jaký může nabídnout jen magický prostor divadla. A tak v čase, který prožíváme, je nová divadelní forma víc než jen literární událostí. A řečeno na závěr jako laskavý vtíp: obrodu našich dní čekám od divadla.

326

Červen 1986

Jan Trefulka

F e j e t o n o s v á t e č n í m d n u
pro Havla, Vaculíka a Uhdeho u příležitosti jejich
významných životních jubileí

Sváteční den není závislý na budíku ani na slunci, na teplotě, světle ani dešti. Začíná pod hvězdami nebo v poledním žáru, v jarní zelení stromů nebo v třesuté běli ranních zasněžených střech. Zpívají v něm všichni kosi, drozdi a slavíci, které jsem v životě slyšel, třepotají se v něm všechny barvy motýlích křídel, kterých jsem se dotkl pohledem a v krvi cítím medovinu laskavých a láskyplných slov, kterými mne bližní v životě obdarovali.

Ve svátečním dnu nepochybují o tom, že jsem, kde mám být, na své místo, kde mne najdou tváře, krajiny a předměty mých vzpomínek, kde mne doběhnou mé trapnosti a mé viny. Z nepředstavitelné výšky se na mě spouští kameninové schodiště činžáku mého dětství, obydlené nepochopitelnými cizími maminkami, tetami a babičkami a nerudnými, nepřístupnými pány, kteří se často hnali kolem mne beze slova a v nebezpečném spěchu. Ozvěny kroků, pozdravů a úderů se prohánějí z poschodí do poschodí a pronikají přes předsíně až do obývacích pokojů a milostivé paní a berní radové poletují zejména odpoledne vzduchem, prosyceným, ať se vařilo co vařilo, nakyslým pachem ohříváného zelí a žitnou kávou. Po zkřehlém zimním okně ložnice se rozlévají vlny Straussova modré-

ho Dunaje, kukátkem, které jsem si vydýchal a vyškrábal na skle, pozoruji osvětlený ovál sokolského kluziště, po němž krouží tančící páry. Mladí vaculíkové ve zlínských pumpkách prohánějí secesní kolumbusky, které jim já, majitel bruslí na kličku, ukrutně závidím. Dřevěná stavba ohřívárny vydechuje vůni čaje z rumové trestí, který dodnes pokládám za jednu z nejznamenitějších světových pochoutek.

Dědeček vychází do sádrových ulic svých modelů, jeho kostel je puklý od špičky věže až k plánované vodní nádrži místních hasičů, na půdě negativně sněží, padají saze a vítr vyfukuje maltu zpod střešní krytiny, zborcená rámová anténa kvílí jako opuštěná harfa, hastrman sedí na hlavách utopených dětí a kachníma rukama nabízí mēlkou mīsu obrovské mušle s mrtvými pavouky; nedívám se tam, leda ve snu.

Dědeček je umělec, jeho bílá hřívá je i v proudu vracejících se svátečních výletníků nepřehlédnutelná, vystupuje z lokálky mírně rozjařený a pod paží si nese litrovku mešního vína, jež neušla pozornosti městských financů. Poprvé vidím člověka, který se vzpírá uniformované světské moci štavnatým slovem i gestem, tvrdí, že si z výletu nese vodu, lidé se shlukují, smějí, stydím se, jsem konformní starosta třídy třetí bé obecné školy a můj dědeček je odváděný k dalšímu jednání do úřední místnosti jako zločinec. Nádraží se vyprázdnilo, přednostovy slepice znečišťují nástupiště a zobou mezi kolejemi, čekáme pod psím vínem u psího plotu, dědeček se vrací bez lánve a bez desetikoruny /kde je to víno? volí ho vypíli/ - bylo vám to, pane architektě, zapotřebí, ptá se tatínek, dědeček vztyčí paží a rozesměje se, však jsem jim za ty peníze řekl své, poslal jsem je

do řiti! - Na město negativně sněží hákové kříže z vybombardované Rohrerovy tiskárny, dědečkova mrtvola nepřijela na pohřeb, smuteční hosté se bez obřadu rozcházejí, byla to šťastná chvíle, svezl jsem se v kočáře.

Sváteční den končí versem českého básníka Václava Honse, který jsem si přečetl v Tvorbě: "SMÝKÁM SE MĚSTEM JAKO PLACHÝ PRS". Tu hned radostně cítím, že jsem na svém místě, doma, v zemi, kde je všecko líbezně prostoupeno ^{nech} svátěnou komikou, kde i hrobařík je teď veselý brouk a lyrika úředně připuštěných veršovou četbou pro zasmání.

Ani hřeben vysokého útlaku, ani brázda nízké blbosti mi sváteční den už nemohou pokazit: Tvorba byla vypůjčená a "plachý prs" jsem poslal do řiti.

66

V Erně koncem června 1986.

Šifra KO se ve svém seriálu recenzních glos Více než 13 řádky o... zaměřuje na jednotlivosti mikroskopického významu. Při volbě posuzovaných publikací nevynechá libovolný blábol, jak jí ho přinese pod ruku nevybíravá četba, a i tam se zabývá jednotlivostmi, jež jí náhodou padly do oka a při nejlepším jsou odlesky podstatnějších věcí; také operace, jimiž se KO snaží kritizované bláhovosti zvýznamnit, jsou krkolomné a/nebo hnidopišské. Ale prosím, snad někdy v tom seriálu zablyskne bizarní, dobově příznačná kuriozita, ať už pochází z kritizovaných spiaků nebo z hlavy recenzentovy...

I chytat za slovo se však musí umět: bez minimální odpovědnosti zesměšňují sarkastické evoluce nadbudované nad nezvládnutou látkou spíše glosátora. Takový sebe-knock-out nám šifra KO předvedla v poznámce o Lexikonu české literatury I; pobouřena, že do slovníku "přístup nemají" (a jsou tím údajně škrtnáni z české literatury) Aškenazy a Gruša, šifra neuznamenala, že Lexikon, jak samozřejmě stojí v úvodu, prezentuje pouze autory, kteří knižně debutovali před rokem 1945.

Šifra se tantéž ohražuje proti výtce amatérismu; práve, amatérismus je počínání neškolené, ale nesené láskou, nebo aspoň zálibou. Obvinění KO proti Lexikonu by mohlo být pochopitelné spíše jako profesionalita velice práskaná, neboť který amatér se bona fide dopustí takového přehlédnutí? Než se "omyl" (L. Štoll býval mistrem ~~kokurjak~~ "omylu")^{tohoto druhu} vysvětlí, bude nasazena psí hlava lidem, kteří i na dnešním úhoru dělají seriózní kulturní práci.

Máme snad být proti jejich výkonu žárlivě a zapěkle zajati jen proto, že jejich dílo bylo zveřejněno jediným odpovídajícím způsobem, tj. normálním tiskem v akademickém nakladatelství? Nebo spíše máme být rádi, že uzurpované aparáty jednou posloužily něčemu užitečnému?

Za Lexikon by se nemusela stydět žádná badatelská generace. Obrovská práce, jež je v něm obsažena, bude k prospěchu po desetiletí. Žvatlat o něm a ani si nezjistit, o čem se žvatlá, strefovat se do něho stejnou "metodou" jako do spisu Slovník socialistického poslance je nejčistším projevem oné niveligující zášti, o které v citátu KO zluví Kierkegaard.

Dokážu si dnes lépe představit pocity, jaké měli křesťanští nebo s křesťanstvím sympatizující lidé typu S.Boušky nebo C.Březiny při četbě revolverové Škrdlovy klerikální Vlasti...

A hlavně se modlím, aby výplod šifry KO se nedostal do rukou těch otenářů, kteří čekají, že ve strojopisech zakázaných autorů najdou poctivé jádro, protiváhu plev oficiální publicistiky: mohli by si říci, že k překrucování z fanatismu dochází na obou stranách.

Miroslav Červenka

47

Pokoušení na bidýlku

Křišťálový lustr svítí na poloplno a nezhasne, ani když starší pán v tmavém obleku usedne na jeviště k mikrofonu. Návštěva je dnes malá, obsazené jsou jen nižší lóže a pár desítek křesel po stranách.

Sbírám papírky na bidýlku, okukuju přes klandr čekající umělce a přemýšlím, co je účelem téhle ranní sešlosti. Fernany nesleduju, ale bílý ubrus na stole řečníka a nejednotný styl v oblečení publika prozrazuje, že tryzna to asi nebude.

Síruru červený sametový koberec, dnes jen tři přilepené žvejkačky, zkouším je odrypnout nehtem, ale mám na něm gumovou rukavici /to abych nechytla AIDS/, a tak si jdu do kumbálku pro nožik. Řečník mezitím rozdrnčí mikrofon a umělci se ztiší.

Klečím v uličce, špičkou nože odškrabuju zaschlou ztvrdlinku a pán sedící před železnou oponou mi k tomu hučí, že Spojené státy americké jsou největším světovým bankéřem a že nutí ostatní země, aby hrály jejich hru.

Přesunu se po kolenou k druhénžvejkačce a než ji oddrápu, nanese řečník problém odzbrojení. Při odtrhávání posledního přischlého žmolku už se dole mluví o lidských právech, za která se USA schovávají, aby odvedly pozornost od světového míru.

Po špičkách se blížím ke klandru, leštím ho flanelovým hadříkem a muž za mikrofonem otočí list. U nožky sedadla se blýskne desetník, chvíli mi pak ukluzuje pod rukavicí, konečně ho nahmátnu a zezdola ke mně dolétne jméno, které jsem z jeviště Smetanova divadla ještě neslyšela. "Hry pana Václava Havla jsou o zlu. Ovšem u tohoto dramatika je zlo synonymem socialismu. Proto dostává ze západu tak štědré honoráře, za které si pak nakupuje luxusní zboží v Tuzexu!" V krku se mi prudce nafoukne balónek, dýchám na tři doby, řečník dál zlou přede niž a přední umělci pokojně mlčí. Zakloním hlavu k lustru, ale nevypadá, že by ho fantóm nařízl, a já nevím kudy na půdu. Kroutím v dlaních

nacr, jenže žádný kámen není po ruce a bez zátěže by to vyvel alo jen chichotání.

"Pan Havel dokonce odmítl zkrácení trestu, připadalo mu výhodnější hrát si před světem na hrdinu!"

O víkendu jsme si na venkově vyrobili oštěpy z lískových prutů, sou- těžili jsme, kdo dohodí dál. Docela mi to šlo, když jsem pochopila ten grif s vyvažováním. Oštěpem bych ho možná zasáhla, sice by ho to nezabilo, ale znamení na čele by pár dní měl!

"Panu Havlovi byla nabídnuta i emigrace, ale i tu pan Havel odmítl a je snadné uhodnout proč!"

Vlastně by stačilo vstát a zařvat. Než by sem doběhli, stihla bych říct všechno, včetně nadávek. A možná by mě ani nechytli, znám skrývačky na druhém balkónu, nejbliž je lóže osvětlovačů, smotala bych se za kabely, našli by mě leda se psem.

"Hry pana Havla jsou žádané pořád, teď zrovna měl další premiéru v Burgtheatru!" prská pohůnek.

"Právě tu hru sis měl přečíst, je i o tobě, ubožáku!" houstne mi v krku, ale polknu to, hořce, a pak se skloněnou hlavou proběhnu na pánské záchody. Teprve tam, nad vyleštěnou a chloraminem zasypanou mušlí, se rozbřečím.

Jistě, každý rozumný člověk by mě uklidnil. Jistě, každý přítel by mi řekl, že je nesmysl křičet z balkónu na bezejmenného debila. Sám Vašek by se mé příhodě jemně smál. Ale já cítím, že jsem promlčela šanci, kterou mi osud pečlivě připravil. Všechny ty kýble špinavé vody mě přibližovaly devět let k dnešnímu dni, k této hodině, k téhle vyjí- mečné možnosti. A já jsem odolala. Už nejsem Markétka. Takže to přece jen byla tryzna.

Kdykoli současná kulturní politika vyjmenovává své úspěšné spisovatelské objevy, figuruje na předním místě Petr Pavlík /1933/ jako mimořádný, originální talent. /Žije v Pošumaví, kde je poříčním dozorcem a čerpá náměty výhradně z tohoto kraje./ Debutoval v r. 1967 novelou Tak schválně, hoř a všeobecný úspěch slavil u recenzentů románem Šumavský deník /1976/. Od té doby vydal už další tři knihy: Cesta z hor /1979/, Vichřice /1981, druhé vydání 1984/ a Řeka /1982/. Potěší mě příslib prózy s umělecky závažnými aspiracemi, ať se objeví kdekoli, a protože podle oficiálních kritik se dalo soudit, že Pavlíkova tvorba k takovému příslibu patří, dal jsem se s chutí a nadějemi do četby posledních tří autorových knih.

Ale už nad první z té trojice, nad Cestou z hor, jsem v nepříjemném údivu ustrnul. Mé zklamání způsobil především těžko uvěřitelný myšlenkový primitivismus a psychologická naivita, jež jsou vyjádřeny přiměřeně podobnými jazykovými a stylistickými prostředky. Tento příběh učitele Jana Kohoutka má na svědomí/nepochybně rychle nabytá spisovatelská sebedůvěra po nadšeném přijetí Šumavského deníku. Dějová linie je vybudována ze dvou pásem, první představují Janovy zápisky o dětství a ^{současný} studentských letech nazvané Cesta do hor, druhé tvoří hrdinův/mravní problém, totiž zda nastoupit "cestu z hor" do města, kam ho vábí nejen nadřazení, ale i milenka. Ta panu učitelovi komplikuje život tím, že je vdaná, a protože on své učitelství chápe v duchu obrozenských tradic jako osvětové a výchovně-politické poslání mezi lidem, cítí svůj poměr k vdané Marii jako závažné "provinění" a tají ho. Naštěstí je podváděný muž přízemní maloměšťáček a ze života milenců se lehce vytratí. Jan nakonec tu "cestu z hor" podstoupí a zabije tím dvě mouchy jednou ranou: stane na společensky odpovědnějším místě a "zveřejňuje" svůj vztah k Marii, takže se zbaví výčitek svědomí.

Jan je komunist a duší tělem, ale na všechno si chce utvořit vlastní názor a jednat vždycky čestně, děj se co děj. Když se ho například jeden starý rodinný přítel ptá, zda i ve škole je po Únoru "cítit nový vzduch", odpovídá: "Je...a myslel na překrásně vyzdobené nástěnky a skvělá politická hesla v čele tříd a povinnou návštěvu budovatelských filmů. - Je a není, dodával, ale nevěděl, jak by tohle co nejvýstižněji dokázal" /s.193/. Když už

učiteluje, projeví se jeho samostatný postoj v tom, že odmítá posílat nahoru hlášení, jaké noviny čte, je to přece formalismus. Dostane se do prudkého sporu i s ředitelem statku, který prosazuje falešně chápanou soudružskou solidaritu, totiž protekcionářství. A když chce dogmatická funkcionářka usporádat hon na vyspělou žákyni pro její domnělý nemravný poměr, statečně se dívky zastane. Děti jsou pro něho vůbec živel neotčerný ještě zkažeností dospělých, jsou naše lepší budoucnost, ale učitel musí prokázat, že má smysl pro jejich problémy. Dřív přece učitelé také kázali dětem o píli, pravdomluvnosti a morálce, ale když pak mladý člověk přišel do života, zjistil, že je to všechno jinak. A dnes?

"Jan se nadýchl, schoulil Marii hlavu pod své rameno a věty prokládal foukáním do jejích vlasů, jako by tišil své nejnítěrnější trauma: - Dětem se musí říct, že socialismus postavil továrny, nemocnice, stadióny. Lidé si žijí dobře a většina jich taky poctivě dělá. Proč žákům nepřivést do třídy hrdinu práce? Ale na druhé straně je záklaňní povinností učitele připravit je na to, že aby ten vzduch mezi lidmi pak dál v životě byl dýchatelnější, se už musí zasazovat samy.

- Ty můj idealisto!

- Je to divné, ale dobrý učitel je asi kříženec optimismu a pesimismu" /s.228/.

Na této myslitelské úrovni a s takovou stylistickou nemohoucností je napsán celý příběh. V textu je nepřeberně půvabných kostrbatostí à la "A krása lidského myšlení se zablýskla až do aplikace schématu děje do jejich důvěrně známého prostředí doma i v městečku" /s.224/ nebo "Vzpouzel se chuti delšího zakoukání do údolí" /s.236/ atd. atd. A když dodám, že ocitovat věty, v nichž se opakuje slova "pocit", "pocítil", "citový" by zabralo snad stránku, bude hned jasné, jakého to Mistra si Pavlík vyvolil mezi všemi velikány literatury: ovšemže, nikoho menšího než Bonumila Říhu! Má s ním společný romantický názor na dětství jako na stav pravého lidství tíhnoucí jaksi pudově k socialismu, následuje Říhu ve snaze psát věty pokud možno hodně šroubovaně, aby svědčily o jeho stylistické originalitě /přece jako u Vančury!/, a je proto jen logické, že jeho hrdina je také celý vybudován výhradně z "pocitů". Je myšlenkově hrůzně primitivní, jeho názorový obzor je vymezen prajednoduchým politicko-ideologickým schématem, na víc nemá totiž ani jeho tvůrce.

Ale právě proto taky vyvolal Pavlík takové nadšení. Zkostnatělá a sebeuspokojená kulturní mediokrita považuje totiž za socialisticky

vzorné jen takové "umění", které vidí život tzv. angažovaně a požadavek ukazovat na "složitosti života" splňuje osvědčeným trikem: vydává za ně životní lapálie. O skutečných sociálních, mentálních, duchovních a mravních rozporech společnosti nemá ovšem takové "umění" nejmenší potuchy... Celá myšlenková a umělecká atmosféra knihy je opakováním oné duchaprázdnosti, která charakterizovala nejslabší prózy 50. let. Přirozeně že takový bezděčný návrat do časů historickým literárním vývojem naprosto překonaných má také rysy bezděčné směšnosti.

x x x

Román Vichřice, jak napovídá titul, popisuje dramatickou situaci, způsobenou v šumavských lesích živelní pohromou. Hodinu od hodiny sleduje autor chování lidí, kteří očekávají bouři blížící se od západu. To mu dává příležitost ukázat "odvážně" na hříchy, páchané mechanizací v lesním a vodním hospodářství, na plundrování porostů, na zbytečné rušení malých vodních elektráren, na otravování toků chemickými hnojivy z polí atd., přičemž nejostřejší výpad, už takřka politicko-morální povahy, se týká panské choutky funkcionářů pořádat hony za asistence nadhánějících lesáků. Jsou to všechno kritické výtky tak všeobecně známé a v románu nijak naléhavěji nepojednané, že nemají ani působivost novinářské reportáže. Autor pracuje v textu s jakýmsi motivem tajemství, neustále naráží na záhadné otrávení říčky Bystřinky, o němž všichni svorně mlčí a jen naznačují cosi zločinného. Nakonec vyjde najevo, že celý náklad hnojiva přikázala jedna ze záporných postav vhodit do říčky, protože nebyl čas na zdlouhavé práskování.

Vandalské hospodaření v místním poleší znechutilo především mladého inženýra Sojku, a proto je pevně rozhodnut odtud odejít, ani vztah k milované ženě ho od tohoto úmyslu nedokáže odradit. Ale vše srovná vichřice, která napáchá strašlivé škody, takže Sojka se nad lesem smiluje, zůstane a bude pomáhat při jeho obnově... On a ostatní mladí jsou vůbec bytosti veskrze kladné, plné upřímné vůle přiložit ruku k dílu a budovat lepší svět. "Ti mladí jsou už vychováni jinak," uvědomuje si starý inženýr Benedikt. A opravdu, i syn čachráře Korynty Tomáš je jako dozorce vodních toků přísný a nesmlouvavý, jeho neúplatnost se nezastaví ani před vlastním otcem. Ten je naopak vejtlupkem všeho zlého, pašuje a chce vichřice využít k tomu, aby upláchl na těžkém traktoru do západního Německa a vyhnul se tak odhalení. Zdejší mladí "v terénu" to zkrátka se socialismem mys-

lí dobře a nechtějí z něho týt, ale ti, kteří sem přijíždějí na různé kontroly a porady z ústředí, ti ouřadové, mají ke společným úkolům mnohem sobečtější poměr. O mladém spolužáku inženýra Sojky říká např. jeho otec, zasloužilý vysokoškolský profesor, znalec lesního hospodářství /odpovídá na otázku, co si myslí jeho syn z ministerstva o tom, jak nakládat s rašeliništi, zda je chránit či naopak vysušovat/ : "Co záleží na tom, co si myslí můj syn! Neudělá nic, aby něco hájil. Má se totiž dobře - a co kdyby..." /s.85/.

Vichřice sice poničí les a způsobí škody i jinde v přírodě, ale pro vztahy mezi lidmi má vesměs kladné důsledky. Vedle už připomenuté proměny inženýra Sojky a poctivého přiznání čachráře Korynty k úmyslu utéct, sblíží tento přírodní živel i dva mladé lidi, Alenu a Tomáše, a posádka lokotraktoru i zdánlivě jen sobecky na výdělky myslící lesní dělníci projeví statečnost a obětavost při odstraňování následků vichřice a záchraně lidí. A pak je tu ještě jedno šťastné rozřešení mezilidského vztahu přímo na mezinárodní úrovni. Meteorolog Jan Doubek zastihne u své stanice vyčerpaného západoněmeckého turistu, který zbloudil. Chová se k němu s největší ohleduplností a pohostinstvím, ale Němec je přesto vyděšen, je poprvé na "oné" straně hranic a jsa zpracován domácí propagandou, má za to, že ho budou naše úřady vyslýchat, všelijak šikanovat apod. Jenže Doubek s ním vede klidný rozhovor o tom, že "v zemi, která začíná odtud na východ, se na záchranu přírody nemusejí shánět milodary, všechno bohatství patří všem" /s.184/. Velitel ^{pohraniční} ~~hraniční~~ stráže ani nechce Němce vidět, pošle pro něj auto a ^{to ho} ~~zavěze~~ okamžitě na hranici. Turista je u vytržení nad takovým jednáním, ale Doubek ho ujistí, že je to normální, musíme si přece v tísni pomáhat. A Němec na to: "Jsem rád, moc rád..., začal a možná, že se chystal pronést dlouhé díkůvzdání. Tvářil se tak, ale Doubek ho předešel a řekl nadneseně: - Trochá jsme spolu zvážili svět. - Je v něm dost dobrého... - Snad je, ...stačil se smíchem říci Doubek" /s.185/. Takže přestrašený Němec dostal lekcí ušlechtilého chování socialistických lidí, nevěří už buržoazní propagandě a je konečně přesvědčen, že je ve světě dost dobrého, což předtím netušil.

Stylisticky je tento román poněkud pečlivější /četl jsem ho ve 2. vydání, redaktorka Práce možná na textu trochu zapracovala/, ale stejně se tu opět najdou četné zábavné formulace, např. "Vystihl dobu pro lehčí živobyťi" apod. Především je však zase celé pojetí člověka soustředěno do jeho "pociťování". Pavlík stejně jako jeho vzor není s to porozumět vnitřnímu, psychologicky složitému světu

člověka, a proto ho vidí výhradně v jeho "pocitech". Tento povrchní pohled je jen důsledkem stereotypního, uniformního myšlení, příznačného pro nerozvinuté, omezené vědomí. Na 190 stranách textu jsem napočítal 35 výrazů "pocit", přičemž je třeba dodat, že se k nim okamžitě pojí další roje příbuzných slov "cítil", "citový" apod., která nepočítám. Ocituju jen nejrozkošnější spojení: prožíval pocit pracovní sounáležitosti, neměla žádný výjimečný pocit, přepadl ho zoufalý pocit nemohoucnosti, náhle jej přepadl pocit blahodárného usmíření, vychutnával pocit okřávání, vychutnal ten osvobozující pocit, formuloval ten zdrcující pocit atd. atd.

x x x

Zatím poslední Pavlíkovu ~~román~~novelu Řeka vydal Čs. spisovatel v edici Malá žatva a označuje ji za "legendu o zápasu s řekou". Ani redaktorka tohoto nakladatelství nebyla s to odstranit z textu stylůstické, už zmíněné primitivnosti, ačkoli tento příběh, jenž chce být ~~baladický~~laděný, by měl být na stylistické čistotě vybudován. Autor se v něm vrací opět do únorových dnů r.1948 a do let následujících. Ústřední postavou je poctivý hamerník Ambrož, jehož rozvodněná řeka připraví o ženu. Od té chvíle si tento samotář vezme do hlavy, že řeka musí být zregulována, ale nenachází pro svou myšlenku u nikoho pochopení. Naopak, Kryšpín, jenž se po Únoru mazaně chopí moci ve vesnici a násilím honí lidi do družstev, prosadí vybudování sídliště. Ambrož z trucu do družstva nevstoupí a tím je jeho hamr odsouzen k zániku - nedostává objednávky. Ambrožův osud pak ovlivní dvě milenky, obě žijící s jeho dvěma ~~hlavními~~hlavními odpůrci - Růza se provdá za mlynáře, boháče a nepřítele "nové doby", Marie je dokonce Kryšpínovou ženou, ale s ním si málo užije, proto sama přijde za Ambrožem a později s ním žije ve městě, kam musel hamerník odejít. Byl t otiž osočen, že vystřelil na Kryšpína a zranil ho. Ve skutečnosti ovšem nevystřelil on, ale - jak tušíme - pyšný mlynář, zazobaný kulak nenávidějící socialismus. Vyšetřovatele ovšem nenapadne podívat se mu na zoubek, zasedli si na chudého hamerníka, který to naopak s novou dobou myslí dobře, do družstva sice nevstoupil, ale nikoli z nepřátelství, nýbrž protože chtěl nejdřív prosadit zkrocení řeky. Jenže nikdo mu nevěří, a třebaže se brzy z vyšetřovací vazby vrátí, zůstává na něm lpět ódium "vraha", dokonce ho podezřívá i vlastní dcera a straní se ho. Po dvaceti letech se Ambrož vrátí do rodné vsi změněné už k nepoznání, řeka je spoutána přehradou a Kryšpín odstavěn - je z něho alkoholik. Ambrož se vrací jen proto, aby rozebral hamr a postavil si z trámů vor, na němž pak odplouvá, louče se tím

symbolicky s tradicí plavení dřeva na řece i s milovaným krajem. Nevěčně dceři, která ho nikdy v městě nenavštívila, posílá vkladní knížku s vysokým vkladem, ale ani se nejde za ní do vsi podívat, Je usmířen, nikomu nic nevyčítá, staré rány ho už nebolí, všechno to přece byla jen drábná historická nedopatření, jež nic neubírají na velikosti doby.

Návraty k časům prudkých společenských proměn mají umělecký a ideový smysl jen tehdy, dokáže-li je autor uvidět pohledem prohloubeným o mnohaletou historickou zkušenost, pokouší-li se střetnout s tehdejšími základními konflikty na úrovni, které odpovídá dnešní bezpředsudečné poznání jejich důsledků sociálních a morálních, důsledků v společenském vědomí. Umělec, který jen přitakává starým schématům, nepřináší pro ozdravení národního celku absolutně nic, vyrábí jen zábavné romantické obrázky, vyjímající z velkých historických útvarů nahodilé rysy a podporující zakořeněné mýty a fikce. Sovětští spisovatelé hodní toho jména se také nevracejí k době kolektivizace s jejími hrůzami proto, aby jen znovu a znovu podpírali líbivou ideologickou konstrukci, kterou vybuodovala Rozrušená země nebo Brusky. Znovuoživovaná historie má mít sílu odstraňovat staré omyly ohrožující cestu k budoucnu a vyžaduje tudíž odvahu k celé pravdě. Pavlík ovšem se ani v nejmenším nepokusil položit si podobně závažný umělecký úkol a spokojil se právě jen drobným romantickým obrázkem, jenž utvrzuje staré zřetizované pseudohodnoty. Záludný boháč, poctivý chudás a zlovolný kariérista jsou zasazeni do ideologicky posvěceného schématu. Historická spravedlnost se prosazuje jaksi automaticky, křivdy odnáší proud velké doby a zděděná třídní moudrost nepotřebuje rozum k přemýšlení, jejím úkolem je pochopení a smír. Ambrož z této pozice odpouští i svým někdejší vyšetřovatelům, kteří mají "moc neblahou zásluhu na zlu, které se hned tak na světě nezničí", ale dnes nadávají na ty, "kteří se živí tímtež". Nezatrpl, je v souladu s dobou, zatímco Kryšpínové jsou dnes zahořklí hospodští tlachalové, nenávidějící to, čemu kdysi věřili a co prosazovali nepěknými metodami.

Stylizovanost "legendy" jako by opravňovala autora k rezignaci na dobovou konkrétnost. Závěr příběhu nebere na vědomí složité historické procesy v průběhu dvaceti let, které musely podstatně přeměnit zájmy, potřeby a cíle všech lidí. Ambrož se vrací ke své řece jen proto, aby se s ní sentimentálním gestem rozloučil a lidé ve vesnici nemají v té době /a musí ~~to~~ jít o přelom let 1968-69/ jiné

starosti než se obírat otázkou, zda kdysi dávno na Kryšpína Ambrož opravdu vystřelil či ne. Ale skutečný slovesný tvůrce dokáže i nadčasovost mýtu sepnout s časností reality, jak o tom svědčí Olbrachtův Nikola Šuhaj i řada dalších próz naší moderní literatury. Pavlík nejenže není schopen pojednat téma tak, aby svědčilo o hlubinných pohybech života, nemá ani schopnost dát stylizovanosti své "legendy" slovesně poutavý tvar, jeho styl je rozbředlý a jazyk chudičkový.

x x x

Setkání s dílem tohoto autora tedy pro mne bylo velkým zklamáním. Ale není se co divit. Takových dnes k spisovatelství povolanych, ale co do nadání nevyvolených, je mnoho. Sebeuspokojení oficiální kritiky a kulturní politiky se stavem literatury je jenom špatně fungující hrou na pravdu, ve skutečnosti je všem zřejmé, že násilné přetržení organického vývoje, přísně dodržované "zapomnění" nedávných dějin české literatury má své děsivé důsledky: bylo tím přerвано jemné vlášení v nejhlubších vrstvách duchovního bytí národa, mnohovrstevná tradice zúžena na jednostranně chudou, dílčí složku a popřen evropský kulturní vliv, takže myšlenkové zplanění je dnes všeobecně přijatou normou. Pudový děs spisovatelů z hereze potlačil svobodné uvažování, osobité nasazení jejich talentu, hlas svědomí a odpovědnosti za stav společenského vědomí. Místo toho budují vychvalování umělci své zoufale zastaralé vypravěčství na obecnostech a na pravověrnosti odvarům z všemožných politických "poučení". V této bezduché atmosféře deklarativnosti proto také vzniká šmahem jen literatura deklarativní, přitakávající, nevidoucí rozpory doby a nevšímající si ničeho, co je skutečně či domněle tabuizováno. Jen skutečně silné osobnosti dokáží tento marasmus překonat a dopnout se k tvůrčímu činu, vzbuzujícímu úctu. Vychvalovaný P. Pavlík k nim nepatří, ten je jen produktem této myšlenkové, duchovní a mravní bídy. Celá jeho "originalita" spočívá v tom, že píše důsledně jen o rodném šumavském kraji.

Milan Jungmann

270

Karel Švestka: Ohlédnutí. /Vydal v roce 1986 MNV Tasov, ilustrace M. Kačírek, odp. red. Karel Švestka, vydání I., s. 239, náklad 1 000,-, neprodejné/

Dnešní čtenář především ocení, že se v Tasově opět vydávají slušné knihy: což se týká jak ilustračního doprovodu s tasovskými motivy, tak i papíru a dobrého /i když trochu smutečního/ vzhledu publikace /brožované/. Jedná se o vzpomínky dětského současníka Jakuba Demla a protože se v knize stránkami nešetří i na jiná témata, je "tasovskému básníkovi", jak je Deml v knize nazýván, věnováno sdostatek místa k vytvoření plastického portrétu. Zvláště ~~nově~~ oceňuji zkratku, ~~nově~~ při popisu situace, jak Deml sháněl po Tasově půjčku na dokončení stavby svého domu. Cituji /s. 89/:

"Ale prosím vás, kdo půjčí básníkovi takovou vzácnou věc jako jsou peníze?"

Kdo by z českých literátů neodolal, aby tuto větu několikrát nepodtrhl? Včetně závěrečného otazníku? To je výzva platná i v roce 1986! A pamětník Karel Švestka nás seznamuje i s tím, co se dělo v roce 1961 po Demlově smrti: a -ó- opět peníze! Cituji /s.91-92/: "Tak se stalo, že dům i jeho obyvatel žili jako by v ústraní od ostatního světa a hlavně od lidí a zdálo se, že žilo se oběma dobře, i když hotovost nalezená po jeho smrti, po smrti básníkově, která činila osmdesát korun a čtyřicet haléřů, naznačovala opak".

Zde se na okamžik pozastavím: kolik jen českých literátů dokázalo už v počátku 60. let vydělávat za svoji - a čas zhodnotí jak trvalou - literární činnost desetitisíce Kčs. Ona suma 80 Kčs a 40 hal u nich v roce 1961 nepředstavovala ani večerní útratu v Čínské restauraci v Praze: u Jakuba Demla to byla v oné současnosti veškerá posmrtná hotovost! Prosím vás, kdo by ale po roce 1960, v nově zřízené ČSSR, posílal starému básníkovi nějaké peníze, z literátů českých? Ať si jen umře v naprosté chudobě a zapomnění!

Pokračuji v onom citátu /s.91-92/: "Spolu s těmito penězi bylo nalezeno ještě asi sedm závětí, ve kterých svůj majetek odkazuje básník vždy někomu jinému. Když vyřekují s nimi dědicové u notáře a úderý pěstmi na stůl zdůrazňují právo na tento majetek, zjistí se, že vlastně není majetku, protože jak už jsme jednou pověděli, těch osmdesát korun a čtyřicet haléřů nebylo nikým jaksi bráno v úvahu a dům, o kterém se předpokládalo, že tu je, tedy zjistilo se, že dům nebyl básníkov". /.../ "V té napínavé chvíli a hodné pozornosti byly dědici přehlédnuty básníkovy knihy, knihy autorů zvučných jmen, knihy opatřené poznámkami básníkovými, či na názory jeho na tu či onu myšlenku autorovu. Mezi těmito knihami byly i knihy, které náš básník napsal, ve kterých jsme se mohli potkat s těmi slovy uhrančivými, protože prostými, o jejichž premenech ~~už~~ jsme si již pověděli, a tak mnohé z nich známe a některé dokonce důvěrně. Všechny tyto knihy stály mlčky kolem zájemců o dědictví jako mlčenliví svědkové lidské pošetilosti a bez následků přečkaly i dotaz posledního zájemce o dědictví, který se hrubě opozdil - kde že je to mešní

vino, kterého, jak víme, by tu mělo být dostatek. Kdově všichni dědicové odešli, berouce si svou pošetilost s sebou, zůstaly knihy v domě osamoceny tak dlouho, než státní notářství rozhodlo co a jak a mimo jiné také co s těmi knihami. A tak jednoho dne přijeli lidé z jedné instituce a svědky lidské pošetilosti naložili a odvezli i s regály a policemi, jakož i nábytkem, kterého nebylo mnoho. Dům se tedy vyprázdnil a spolu se stromy okrasnými a vzrostlými očekával své příští osudy a to s netajenou obavou... Co se týká hotovosti osmdesáti korun a čtyřiceti haléřů, tak o jejím osudu se nic neví."

Neodolám, abych Karlu Švestkovi a dalším pamětníkům J. Demla neopsala ze strojopisné literatury - k tomuto tématu - nejadekvátnejší slova Bedřicha Fučíka /"Sedmero zastavení, s. 30/: "Jistě, jen bolest se může tak pomínout a jen Bůh sám ví, co všechno se stalo, aby došlo k těmto koncům, na které by nestačilo ani další "Zapomenuté světlo", které už Deml nenapsal; zbylo už jen mlčení protáhnuvší se až do navždy".

Opakuji: jen Bůh sám ví, co všechno se stalo - i s těmi 80 Kčs 40 haléři.

Evangelický kalendář 1986. /Vydavatelství Kalich, ÚČW, Praha 1985, odp. red. Luděk Brož, vydání I., s. 144, náklad neuveden, cena 14,- Kčs, řoč. LXVI./

Na obálce vedle mohutného lesního stromu je pouze titul "EK 86", takže čtenář nezaspěčený do problematiky by mohl na pultě knihkupectví předpokládat, že se jedná o ekologickou /ekumenickou?/ publikaci. Ze současnosti: a pořadatelé výboru literárních textů, Bohumil Baštecký a Miroslav Heryán, dají ekologickým i ekumenickým tématům přednost. Tak hned na úvodní s. 4, pod názvem "Církevní výročí v r. 1986", připomínají stejně jako církve katolická 1600 výročí úmrtí sv. Cyrila Jeruzalémského a sv. Moniky. Na s. 22 zase otiskují dvě básně Zdeňka Svobody, faráře Československé církve husitské. A od s. 33 otiskují hodnotnou povídku známého českého spisovatele Ivana Klímy "Jak se milují čápí", což je od pořadatelů čin hodný zvláštní chvály: Ivanu Klímovi tak, pokud se nemýlím, otiskli v pražském nakladatelství po mnoha a mnoha letech proumu a bezpečnost české kultury nebyla tímto činem nijak narušena. /Ta Klímova povídka se mi zvláště líbí: svým nenásilným křesťanstvím a tichým vlastenectvím a citlivým výběrem slov je ozdobou kalendáře. Její nenápadná stručnost svádí k opakovanému čtení - a je nad čím přemýšlet./

Zvláštností literární náplně kalendáře je i otisknutí výňatku z "Amerických Indiánů" J.V: Sládka. Sládek popisuje výpravu /válečnou/ texaských Čechů proti Comančům: a byl ten J.V. Sládek ironik! Když zaslechne větu z ozbrojeného houfu: "Nemýslíš, že je Indián také bratr?" zvolal jeden z hlavního voje - "Bratr Slovan", podal jsem", - atd., s. 55. A svou ironii dovršuje tím, že pozabíjení nebyli nekřesťanští Comančové - těm byl nabídnut chléb - ale katoličtí Francouzi a Mexikánci, kteří bojovali za opětné připojení Texasu k mexickému státu. Naštěstí jejich popravu provedli - "Amerikánci". Poučení: Slovan všude bratra má - a českým literátům byla i před sto lety tato fráze protivná. A jemnou ironií pořadatelů k naší současnosti kalendář i končí. Citují první větu z jejich "Závěru" /s.121/: "Kalendář se nechte od konce, jako někteří čtou denní tisk". Proto doporučuji z jeho poslední třetiny přeloženou básně J. Miltona Milese /s.107/: je to ukázka křesťanské poezie založené na ironii vůči křesťanství, jak se projevuje na tomto - a jediném - světě.

Jindřich Zogata, Jan Jílek, Boris Solanský: Stříbrné rybky. /Elok, Brno 1985, edp. red. Z. Zábranková a J. Novák, vydání I., s.180, náklad 3000, cena 20,-/

Oproti redaktorům jsem si dovolila změnit pořadí jmen: Jindřich Zogata, kterého v Eloku zařadili do knihy jako posledního a v nejmenším rozsahu tiskových archů /pouhých 25 stran, 13% z rozsahu tisku, - je literárním objevem. Ovšem ne snad nakladatelských pracovníků Bloku: vždyť už o autorovi /roč. 1941/ přinesl informativní heslo Slovník českých spisovatelů, vydaný už Kanadě. Byl tedy doposud známější za hranicemi vlasti, než v ČSSR: v roce 1985 přispěl do sborníku, k oslavě 40.výročí osvobození ČSSR, básní - a cesta k ediční činnosti mu byla na Moravě otevřena. Jindřich Zogata svých pět švestek - povídek - shrnul do knihy pod název: Dvory. A jsou to dvory z jeho rodné severní Moravy, které v nám zhuštěném tvaru /chutná povídla dvojnásobné průzy/ představuje: tak v povídce Gajdoš mluví lidé ještě ~~tak~~ v nářečí uzavřených dvorů - těch, co jsou se zemí dosud spjatí. /Jindřich Zogata ví, o čem píše - sám hru na gajdy ovládá - a čtenář mu věří./ V povídce "Žalobce úplněk" mu stačí pouhé 3 strany k tomu, aby vypracoval emotivní obžalobu nezákonností 50. let. Její text začíná takto /s.161/: "Ve výkladním okně městečka bylo vystaveno doličné zboží. "Běžte se podívat, co všechno u něj našli", letěla od úst k ústům zpráva o zadržení Jana Klimase. V okně byla naaranžována bižuterie, špiritus, ložní prádlo a kdovíco ještě. Pod zabavenými věcmi visela kartička s vysvětlením: Zabaveno u Jana Klimase". /Zdůrazněno v textu knihy./ Zamětníci oněch štvavých výkladních skříní - pohled na materiální zisky druhých je voyerstvím záštkových neidealistů - vědí, že ti, kdo mizeli v oněch letech do vězení, zanechávali na očích spoluobčanům jen tyto cestovatelské trofeje: z cest, z nichž nebylo mnohdy návratu. A bylo jedno, jak v povídce Zogatově, komu vlastně původně patřily: když má téci krev, šamani /v uniformách/ potřebují vznést kmenovou nenávist - skrze tolik potřebnou - "bižuterii".

Druhý z autorů, Jan Jílek /jehož četné rukopisy kolují mezi zájemci v Brně/, přispěl do Stříbrných rybek novelou "Podzimní zápisky". Je to deníkový záznam skutečného putování životního outsidera /s problémy psychického rázu/ mezi českou inteligencí z počátku 70. let. A protože se v případě J. Jílka jedná o dítě z prominentních kruhů /uměleckých/ v ČSSR, čteme v jeho próze i takovou zbytečnou autobiografickou mšiu /s.143/: "Kupodivu první, čeho jsem si všiml na tom stolku, co jsem u něho seděl, byl stojací kalendář. Musela to být ohromně veliká náhoda, ale na tom kalendáři, zrovna na té stránce, která patřila k tomuto týdnu, byla fotka mé maminky. Ona je totiž sochařka a jeden člověk ji vyfotil a dal do toho kalendáře, který vyšel k Roku ženy. Pod fotkou stál název "V ateliéru", protože tam kolem maminky jste mohli vidět její sochy. Byl jsem moc rád, že tam v té cizí ordinaci neseďím tak úplně sám, a vlastně první věta, co jsem té sestře řekl, byla: "Jé, podívejte, tohle je moje maminka." Sestra se zatvářila dost překvapeně," atd.

V knize na prvním místě uvedený Boris Solanský /~~1941~~ roč. 1950/, by ještě před tuctem let nemusel čekat na ediční čin až do let Kristových. Je

živým důkazem toho, jak ediční nedůvěra 80. let převládá i vůči těm mladým literátům - dosud nezavedeným - i když se tolik snaží nevybočovat z řady!

Sedm povídek Solanského - pod dobře zvoleným názvem "Proklouznout brankou" - svědčí o jeho nadání ke kalendářovým historkám. /Viz povídku "Na druhém břehu", jejíž pointa je - invalidní - atd./ Solanský asi zná Škvoreckého "jazzové" prózy, když ale sám /v titulní povídce "Proklouznout brankou/ popisuje prchající mladost na tanečním parketu "beatu", přesívá /a přešívá/ Škvoreckého natolik, až mu z něj zůstává jen ten už nefunkční a poválečný "bakelit" /s.36/. A je nutné si povšimnout, jak v prózách mladých autorů /v pořádně středních letech/ až příliš často dutě zní bakelit melancholie: už ne té skutečné - ale pouze zprostředkované, mimo střed!

Závěrem: je pěkným činem ediční politiky v ČSSR, že se rozšiřují /zatím nesměle/ řady ~~knih~~ literátů, o nichž vedl doposud řeč jen Slovník českých spisovatelů až ze vzdálené Kanady. V tomto případě je Jindřich Zogata autorem, který jak prózou, tak i poezií je schopen vyplnit kvalitativní mezeru současné české literatury, tištěné v ČSSR a lze si jen přát, aby se jeho další knihy objevily na pultech knihkupců - a to i v samotné matičce Praze!

Přemysl Rut: Menší poetický slovník v příkladech. /Edice Omega, Mladá fronta, Praha 1985, odp. red. V. Kantor, vydání I., s.128, náklad 4000, cena 8,-Kčs/

Na záložce knihy jsou už slova hodnocení: "Autor je vtipný, duchaplný, brilantní" - a nemám tedy už málem co dodávat, k této chvále. Snad jen to, že je i pro mně potěšením číst si v knižce z poezie z ČSSR o modlitbě, litanii, Bohu s velkým B - který není pro Přemysla Ruta bubákem. Zvláště se mi líbí jemný náznak, z něhož cituji, Úvod, s.5, datováno 21.6.1985: "Na počátku svého básnění, vevěku, kdy lidé bývají náměsíční, jsem se setkal s knihami, které mě - mám-li se držet zvoleného přirovnání - doslova učily chodit po střeše. S knihami o umění poetiky". A v závěru knihy, v "Bibliografické poznámce" /s.114/ se dovídáme, že ~~data~~ určujícím datem, kdy se P. Rut začal "doslova učit chodit po střeše" je rok 1968. Komu to nestačí?

Není to opravdu sbírka - pouze - od okapu k okapu. Za normálnějších poměrů by jistě vyšla v Klubu přátel poezie - ve Výběrové řadě. A jestliže vznikala v letech 1974-1981, uvažuje čtenář i o tom, že ono "sledování" Menšího poetického slovníku je jakousi zástěrkou /před orlím zrakem kultovního totemu/. A básníka pozbavuje vnitřní cenzury, takže zpívá mnohdy o věcech, od nichž ti "práskanější tanečníci" z jeho generace umí odskakovat: dokonce i základní notace sbírky je od nich odlišná. Naplno řečeno: Přemysl Rut je natolik katolicismem ovlivněný autor, že se na hony vyhýbá jakýmkoliv hříchům proti Duchu svatému - a spíše se snaží při jeho ohni své srdce přihřívát. Ale ne planout!

Ludvík Kundera: Hruđen. /Elok, Brno 1985, ilustrace E. Laciny z r. 1946, odp. red. Z. Zábranská, vydání I., s. 94, náklad 1350, cena 13,- Kčs./

Ze záložky knihy se dovídáme, že L. Kundera nevydával sbírky poezie mezi lety 1948 a 1961 /13 let/ a mezi lety 1967 - 1985 /18 let/. Z Poznámky na s. 87 pak citují: "Sbírka Hruđen je výběrem ze čtyř větších celků, které vznikaly v rozpořtí sedmnácti let. Pro orientaci: Ptání /1964-1969/, Svévolné interpretace 1975, Pády 1979, Ztráty a nálezy 1971-1979./.../ konečný výběr z autorových textů připravila redakce". - Je tedy pěkné, od redaktorky Z. Zábranské, že umí zabránit překročnému publikování knížek poezie u autora, který jistě nebude v ČSSR nikdy jmenován zasloužilým umělcem: podobné výběry z hotových knih poezie jsou u podobných autorů /typu L. Kundery/ zřejmě nutné. Co kdyby - bez redakčních zásahů - přišly k čtenářům verše nehotové a na nepatřičné umělecké výši? Jistě je nutné zabránit tomu, aby L. Kundera /jako kdysi v r. 1946/ publikoval v jednom roce dvě sbírky najednou: podobnou profesionální chybu nejnějsší zodpovědní redaktoři v ČSSR nečiní zopakovat - jinak by se na národní umělci a zasloužilí umělci - všichni to básníci vlivní, mohli rozlobit. Ano: publikovat více knih poezie v krátkém období po sobě je povoleno pouze těm, jejichž tvůrčí úsilí - ušili u síly - vedoucí všechny v ČSSR.

K tomuto drsnému ~~tematu~~ tématu čteme hned úvodní báseň knihy: "Sedmkrát za devatenáct let / vsouvají / pohanští Slované / mezi prosincem a lednem / nejčastěji okolo zimního slunovratu / třináctý měsíc / zvaný hruden // Měsíc navíc / přebývající vymykající se přídavný / čas holých zamrzlých hrud / Čas vyrovnávající / nesrovnalosti času / lidského / atd.. A v čem je to téma drsné? Hruđen se stává pojmem období, kdy český spisovatel má na kratičkou dobu umožněnou publikační činnost v ČSSR: někdy tak blízkou době pouhého měsíce, že - viz ve stejném ročníku 1920 narozeného jiného moravského básníka, Z. Rotrekla - ani Hruđen uvolněného r. 1968 nestačil k publikaci sbírky po přetržce 21 let od r. 1947. Hruđen je kratičkým obdobím: a štěstí má ten básník, když se nad ním provinciální redakce provinčního nakladatelství smiluje a publikační činnost mu v polovině let osmdesátých umožní. Po nutném a přisném předchozím - výběru! A protože se naplňují skutkem směrnice oné síly, vedoucí v ČSSR všechny - a obyvatelstvo naší vlasti se překročně stává "pohanskými Slováky" - lze jen doufat, že onen Hruđen bude vsouván /"čas vyrovnávající nesrovnalosti času lidského"/ aspoň poharsky tak často: "Sedmkrát za devatenáct let". Ó, to bude humánní: moci tak v ČSSR publikovat 7x za 19 let! Zatím je to v r. 1986 pro stovky literátů pohým - pohanským - snem! Hrubnem!

L. Kundera, který v české literatuře bytuje už 40 let, je básníkem naprostoto hotovým: přesto /viz civilistickou báseň z okruhu /kdysi/ Ivana Blatného, ze s.73-74 "O čem"/ neumožňuje tato současná sbírka určit jeho jednoznačnou osobitost. Čtenář je skutečně ošizen tím, že čtyři básníkovy sbírky byly neautonomně smetery na jednu lopatku: poezie /a zvláště na Moravě!/ potlebuje třpyt peří z Fénixe osobitostí! Byť i by bylo poskvrněné popelem - ale ze skutečné tvorby! /O jejíž skutečnosti přece nelze u L. Kundery pochybovat! / Redaktoři z nakladatelských domů! Hruđen? Hrubnem!

M. Blahynka a kol.: Čeští spisovatelé 20. století. /Edice Kritické rozhledy, Čs. spis., Praha 1985, vydání I., s. 892, náklad 60 000, cena 55,- Kčs/

Rozsahem silná kniha, vydaná v masovém nákladu, s podtitulem "Slovníková příručka" je dílem vědců ČSAV. Konkrétně /cituji z tiráže/ "brněnského pracovníků Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV za redakce Milana Blahynky". Knihu navíc recenzoval odborně Josef Hrabák, člen-korespondent ČSAV, žijící rovněž v Brně, od svého narození v r. 1912. Proto, abych nebyl obviněn z nekorektnosti, vyberu si k odbornému posouzení pracovní činnosti vědců ČSAV pouze autora brněnského, žijícího a osobně známého jak M. Blahynkovi, Josefu Hrabákovi či zpracovateli jeho hesla O. Sirovátkovi. Jedná se o Josefa Suchého /nar. 1925/, jenž je zpracován na s. 594-595. Cituji vědecké údaje, jak jdou za sebou: "Chodil na brněnské klasické gymnázium, kde maturoval v r. 1941 a pak studoval češtinu a filozofii na filozofické fakultě brněnské univerzity /1945-49/. Po absolvování krátce učil na střední škole ve Valticích u Mikulova, v letech 1952-68 pracoval jako dělník v Brně, pak jako redaktor nakladatelství Blok v Brně a r. 1983 odešel do důchodu. Od poloviny 40. let tiskl básně a recenze v dobových literárních časopisech. Básně z tohoto období zčásti vyšly v opožděné prvotině Jitřenka v uchu jehly /1966/, kterou doplnil novějšími verši".

A zde se můžeme přesvědčit, jak záměrně pracují ústavy ČSAV jako "orwelovské ministerstvo pravdy". Vědci ČSAV /stejně jako vědecký recenzent díla/ znají s vlastní zkušeností, ~~že~~ /jako básničtí spolukolegové i současníci/, že J. Suchého odvezla ze střední školy ve Valticích StB v r. 1949 a skončil ^{pak} ve vězení /či pracovním táboře/. A teprve po odpykání trestu za údajné státní nebezpečné činy měl možnost pracovat J. Suchý do r. 1968 v Brně jako dělník. /Do r. 1949 byli v Brně známi jako básníci jak O. Sirovátka, tak Josef Hrabák ti ovšem ve vězení neskončili, ale po opuštění břehů poezie se stali vědci ČSAV, ~~stejně jako recenzent knihy, vědec Josef Sirovátka s jakou pamětí~~ S neúplatnou pamětí vědců či s úplatnou pamětí dávných básníků? Kterí zvládají umění politické poetiky: nevhodná fakta zamlčet?

Ale dejme tomu, že ~~čtenář~~, znalý poměrů socialistické společnosti, zvládne takové zamlčení osobních údajů autora: nač připomínat v ČSSR r. 1985 dávné protisocialistické hříchy autora J. Suchého z let počátků budování socialismu. Vždyť byl v nápravných ústavech napraven natolik, že za let normalizace po r. 1968 sloužil socialistické společnosti jako spolehlivý nakladatelský redaktor. Ovšem - vědeckým jádrem každé slovníkové příručky o literatuře - zůstává i v ČSSR r. 1985 informovanost o literárních dílech autora, t.j. knihách a knižních publikacích, které vydal. Ale co čteme v publikaci z ústavu ČSAV? Údaj o "opožděné prvotině" Jitřenka v uchu jehly z r. 1966! A zde se dostáváme k tomu, jak vědci z ČSAV pracují před veřejností bez jakéhokoliv studu ze své dílo stavěné na lži: jakápak opožděná prvotina Josefa Suchého z r. 1966, kdy už existovala ČSSR? Vždyť už před vítězným únorem 1948 vydal J. Suchý v Brně,

edici Akord, v r. 1947 soubor svých veršů. /Jedná se o knižní publikaci "Velikonoční almanach poezie", 40. svazek edice Akord, uspořádal Z. Rotrekl, předmluva Miloš Dvořák. Josef Suchý má v tomto almanachu největší soubor veršů: a o spravedlivé moci socialismu vůči básníkům svědčí, že kromě J. Suchého skončili v r. 1949 ve vězení jak řídící ^{redak} autor edice Akord Jan Zahradníček, tak mladí spoluautoři Josef Jelen či Zdeněk Rotrekl./ V roce 1947, v poválečné tísnivé hospodářské situaci, bylo vystoupení J. Suchého a jeho básnických kolegů v této knižní publikaci /náklad 700 výtisků/ bráno renenzenty vážně. Z literárně-kritických ohlasů vstupu J. Suchého do českého písemnictví ocituji slova pozdějšího nakladatelského šéfredaktora z padesátých let, Stanislava Richtera, z denního tisku - vycházejícího v květnu 1947 v masovém nákladu:

"Poezie Josefa Suchého je nadmíru svěží a rytmická, melodická a nejednou až hučební...". Je ovšem možné, že za reálného socialismu přestali vědci z ČSAV edici Akord /po únoru 1948 zakázanou/ uznávat jako kdy reálně existující: ve ~~xxx~~ věcném rejstříku knihy je autorům z ústavů na s. 743 /a s. 102, 231/ znám Akord pouze jako název časopisu - a ne desítky titulů obnášející knižní edice.

Potom je tedy nutné vědcům z ČSAV připomenout nakladatelství z Prahy, existující na stejném místě a pod stejným názvem i v r. 1985. Svou - a nikoliv opožděnou prvotinu - publikoval totiž Josef Suchý v r. 1948 v nakladatelství Vyšehrad v Praze. Cituji z tiráže knihy: "Edice Verše, svazek desátý, Josef Suchý: Žernov, vydalo nakladatelství Vyšehrad v Praze léta Páně 1948 v nákladu 2.200 výtisků. Výtiskly Č..T. v Praze, I. vydání, cena brož. Kčs 40,-".

Svoji prvotinu, sbírku Žernov, předložil tedy J. Suchý /a v neobvykle vysokém nákladu u knihy poesie i ve srovnání s r. 1985/ českým čtenářům: ovšem jakým čtenářům! Zřejmě křesťanského zaměření: na s. 52 čteme Elegii, věnovanou Janu Zahradníčkovi, na s. 55 je báseň "Nezmate mne" věnována Ivanu Slavíkovi, na s. 57 je báseň "Ze soumraku" věnována Ladislavu Dvořákovi, na s. 72 báseň "Na samotě" je věnována /v básni cudně oslovovenému/ Jakubu Demlovi. Ano, tyto v dedikacích zmínění autoři jsou v české literatuře známi jako literáti křesťanského zaměření; ve jmenném rejstříku knihy z nich vědci z ČSAV uvádějí pouze na s. 725 Jakuba Demla /bez nároku na heslo/, a na s. 742 pa-k jméno jakéhosi Josefa Zahradníčka. /Je to ovšem Jan Zahradníček, vyskytující se v této vědecké knize z produkce ČSAV pouze v souvislosti s F. Halasem: nu, ke změně Jana Zahradníčka na Josefa Zahradníčka, k tomu je zapotřebí v r. 1985 skutečné vědecké erudice. Zběhlosti!/"

Však v předmluvě ke knize uvádí M. Blahynka na s. 9 důležitou informaci: "Veřejnou, politickou a různou neliterární odbornou aktivitu stejně jako ohlas díla doma i za hranicemi registrujeme jen tam, kde jde o výrazné odlišení od normálu". Ano, takto je nutné rozumět literárním vědcům z ČSAV v r. 1985: být básníkem, jenž byl pro své křesťanské přesvědčení po r. 1948 dlouhodobě vězněn, to je situace v Československu normální! Neodlišovala se "výrazně" "od normálu": ověřit si to můžeme již při zmíněném J. Jelenovi. V jeho heslu, zpracovaném na s. 231-233 Štěpánem Vlašínem, čteme, pouze, že po maturitě 1941 "studoval říms-

římakokatolickou teologií v Praze. Pracoval v duchovní správě až do r. 1963, pak na ministerstvu kultury /1963-1968/. Nevymykalo se tedy normálu, že J. Jelen byl v 50. letech po dlouhá léta ve vězení: i když tam rozhodně nemohl pracovat v duchovní správě! /Naopak, byl tam tak intenzivně "napravován" až u něho došlo k "ideovému přelomu", jakž vývoj J. Jelena konkretizuje na s. 232 Š. Vlašín./ To normálu u básníka původně "v zajetí katolické ideologie" /opět termín Š. Vlašína ze s. 23-32/ neodpovídá, když pracuje "na ministerstvu kultury"; proto toto nenormální pracování je ve vědecké knize zdůrazněno! A normální pobyt ve vězení je - pominut.

Ale - i z líce /nejen z rubu/ - je tvrzení M. Blahynky z úvodu pravdivé. A jak! Opustím autory původně křesťanské a všimnu si hesla, kde je zdůrazněno příslušenství ke KSČ. Cituji ze s. 113, heslo "Helena Dvořáková": "V r. 1945 vstoupila Dvořáková do KSČ a až do své smrti /23.6.1970/ se věnovala především literatuře jako spisovatelka z povolání". A protože z předmluvy M. Blahynky jsem pochopila, že onen "vstup Dvořákové do KSČ" se jaksi "výrazně odlišoval od normálu" /jinak by nebyl v knize zmíněn/, pročela jsem /oh!/ všechny její knihy, které od vstupu do KSČ jako spisovatelka z povolání vydala. Abych pochopila, proč je její vstup do KSČ v slovníkové příručce /Čeští spisovatelé 20. století/ zdůrazněn. A teprve po velmi podrobném čtení jejích próz po budovatelském období /řečeno slovy vědecké knihy "román v linii soudobé budovatelské prózy"-s.113, opakují - "román v linii"/ jsem na ono jádro pudla přišla. Na ono zdůraznění "linie" příslušníka KSČ! V próze!

V ČSSR r. 1961 vydala Helena Dvořáková knihu "Na ostří", jež má podtitul: "Román ze XIII. století". A v tomto díle ~~na~~ na s. 262 sá Přemysl Otakar II. "zastřel tvář rukama, uviděl očima vzpomínky" - nu co? Cituji /s. 262/: "ta kukuřičná a pšeničná pole" /kukuřice na prvním místě: a každý, kdo si pamatu je směrnice ÚV KSČ o "prvořadém pěstování kukuřice" z konce 50. a počátku 60. let, chápe, že členka KSČ i jako spisovatelka středověkých románů cítila povinnost tuto směrnici svého ÚV naplňovat skutkem! / A proto na s. 263 dále čte me: "Ještě předloni lány polí kolem Uničova byly tou dobou rozvlněny hnědým zlatem uzrávající pšenice, chvěřité, roztřásněné laty kukuřičných klasů kýval se zpod dlouhých mečovitých listů..." atd. A pokud by si někdo myslel, že nadřazené spisovatelské orgány nechaly svoji členku a členku KSČ při psaní historického románu z XIII. století bez odborné pomoci, pak se mýlí. Cituji z tiráže románu: "Po stránce historické přehlédl a doslov napsal dr. František Kavka Ano: jestliže se M.S. Chruščov a A. Novotný v ČSSR rozhodli s jednomyslnou podporou svých ÚV propagovat pěstování kukuřice přednostně, pak se tato jejich mocná snaha musela zákonitě projevit i v prózách socialistického realismu. A Přemysl Otakar II. svým majestátem už zaštiťoval vychovávanému čtenáři jistotu: že v ČSSR byla kukuřice pěstována již před objevením Ameriky a jestliže se v ostatní Evropě objevila až ve stol. 16 z Mexika, nemohla - dle zákonů Mičurina a Lysenka ohrozit vedoucí postavení socialistických zemí i v tomto směru! A přední historický znalec středověkého období v ČSSR zaštil svým jménem tyto poznatky autorky o králi stříbrném, zlatém a kukuřičném! Je proto jen zákonitě že za tuto "normálu se vymykající" společenskou angažovanost zdůrazní vědci ČSAV u autorky její členství v KSČ! Neboť: jak jinak by za svoje slovníkové dílo mohli v r. 1960 /4. června/ získat vědci z ČSAV ocenu nakladatelství ČSAV, spisovatelství

Josef Frajs: Plechový slavík. /Eliáš Kamarád, Práce, Praha 1986, 160 s. mal.
Soň Nová, vydání I., stran 248, náklad 31 000, cena 21,- Kčs./

V knize jež občas zdůrazňováno moravenství, jako výhoda. / Asi takto /s.108 - chvála Rottrová/: "Nebo kde jen ty hvězdičky berou časnost zpívat Řekni, kde ty kytky jsou! Rottrová, a to je nějaký číslo! se k ní propracovávala dvacet let". / A také takto/s.148/: "Žitná se pálí s žita. Zajisté. Žito je základem výživy. U nás na Moravě mívají kdysi pro žito slovo ještě lepší, říkali mu rež. To zní mnohem poctivěji, mnohem chlebověji. Rež, rež. Krleš".

V románě - rozděleném do knih - je teď řeč o zpěvačkách a chlastu. Téma v ČSSR výhodně prodejné: viz náklad, edici ROH a cenu v Kčs za brožovaný výtisk. Krleš, značící u starých Čechů: Pane, smiluj se, je k chlastu připojeno záměrně, neboť se v próze objevuje na s. 153 a to "po prvním martini". Co si o takovém psaní, jež v duchu soc. realismu jakoby vpraví dělník /opravář televizorů/ - myslet? K čemu Plechového slavíka přirovnat?

Ludvík Vaculík má ve své 2. KNIZE DĚLNICKÉ, popisující MM /Mladé Muže/ z moravského Zlína, tuto větu /s.61/: "bouchají dvěře klosetů z vlnitého plechu". Tento úryvek stačí: Mladí muži dneška obsadili posty spisovatelů v ČSSR tak, že ze svých klosetů z vlnitého plechu oslovují jeden druhého, v kolegiální tvůrčí /na ukázkou, jakž činí toto J. Frajs - Plechový slavík, s.223-4: "- A spisovatele Švejdu znáte? - Aby ne. Pokládám ho za svého přítele. - Tak jestli se s ním uvidíte, řekněte mu, aby si dal už pokoj. Aby nepsal, kajako kdoby všichni číšníci byli podvodníci a zloději! Náhodou je mezi námi dost poctivých. - Tohleto ho určitě potěší. - Taky si myslím, řekl číšník a pak mu naučtoval o tři piva navíc, než vypil, a projevil i trestuhodnou neznalost při sčítání. Proto pozor na to!"/

Opakuji: pozor na to! Nedávno mladí spisovatelé v ČSSR založili svoji mafii, jež do budoucnosti nejen odolá trestuhodným znalostem číšníků, ale všem - kdož by jim je - chtěli ~~skrátkit~~ o peníze! Pozor na to! Stačí si přečíst jedno správné přirovnání v umělecké próze /Frajs, s.229/: "Bum! Jak rána mezi oči se rozsvěcí světla v sále". Ano: tito MM, Frajs, Švejda a spol. - to jsou hoši od rány! Ó, edice Kamarád!

Juraj Rybárik: Býváme v panelovom dome. / Línia č. 1., vydáva Ministerstvo obchodu SSR, Bratislava 1986, čtvrtletník, s. 12-15, náklad neuvede, cena 16,-Kčs./

Mám známého redaktora z nakladatelství v ČSSR, s nímž se nelze bavit o vydávání knih: i když odmyslíme ideologii, kouzelnou formulí řeší vše. Jak zní?

Známe: nedostatek papíru. /Známe problémy známých!/ A čtenář, jenž v ČSSR respektuje - " - " - " - pro vydávání knih, s údivem čte doporučení šířené publikací Ministerstva obchodu SSR. Cituji /s.12/: "Petrželka - má už vyše 100000 obyvatelov. Všetci bývajú v panelových domov a vari každý zápasí s uniformitou". /.../ Opakuji: "vari každý"! A jak? /s.12/: "~~STENOXY~~ Kým si začali zariaďovať jednotlivé miestnosti, najprv si ich pripravili. - Strhli nevyhovujúce tapety, vysadzovali stropy a steny a" - atd. Někdo teď v ČSSR zaměstnává dřevorubce, dělníky při výrobě papíru a při tiskařských strojích při potisku tapet, dělníky, kteří tapety lepí a dělníky, kteří vyrábějí lepidlo, atd. - aby vše končilo na přeplněných skládkách panelových sídlišť, aniž čemukoliv posloužilo - pokud nemyslíme na v ČSSR nutnou a nekulturní uniformitu!

Uzavírám: na to, aby občané v ČSSR měli možnost "zápasit s uniformitou" - je v ČSSR papír dost!

Mezi soudným čtenářem a redaktory v ČSSR se je propast, přes kterou se nese jen ozvěna: redaktoři jsou přesvědčeni, že jejím původcem je lev, a čtenář tuší, že je to pouze hluk, který se odráží od vola. Na obálce se dočítáme, že autor knihy /nar. 1943/ je vedoucím redaktorem Knene, a že ~~knena~~ v uvede-
ných povídkách "prokazuje vypravěčský talent". Ale! Čejka a jiní literáti
/jestliže se zasloužilým umělcem stal v r. 1986 J. Suchl, stane se J. Čejka
zasloužilým umělcem r. 1993, takové plány skvělé má se svými spisovateli mi-
nisterstvo kultury/, prostě ti, kteří se usadili jako žáby na prameni v Pra-
ze a kuňkají literaturu sobě vlastní, jsou přesvědčeni, že nastala už napo-
řád situace opsaná slovy: Bonorum cessio. Dobrovolné postoupení statků: k
Dobříši a k cenám Klementa Gottwalda dostali tito milovníci ozvěn od spiso-
vatelů skutečných - i talent! A že ho mají, o tom je musejí písemně a p ve-
řejně přesvědčovat odpovědní redaktoři typu J. Adama: i ano, J. Čejka proka-
zuje v této knize talent k tomu, aby čtenář začal vyprávět latinsky. A jak?
Takto: Asinus asino et sus sui pulcher. /Češtinu pro svůj talent zabral J.
Čejka./ Cituji /s. 136/: "příčemž mu zašeptala do ucha hroznou němčinou: "My
se spolu napít a pak dělat fiky, fiky!" /Nevnučuji nikomu názor, že takto
promlouvá k J. Čejkovi múza, před započatím jeho tvorby: upozornuji jen, že
jeho čeština je hrozná./ - S. 143, úvodní věta povídky: "Sobotní ráno se o-
hlásilo teplými slunečnými paprsky, které se prodraly do ložnice navzdory si-
lonovým záclonám z NDR a rozklížily mužova víčka, slepená tvrdým spánkem po
tuzemském vermutu značky Metropol." Věta z poloviny povídky /s.147/: "Muž ho
sotva zaregistroval, automaticky si ho zařadil do velké rodiny trampů a čun-
dráků, ke které sám nikdy nepatřil, ale která mu byla rozhodně sympatičtější
než městské klany mentálně zaostalých pankýřů či diskotékových plejbojů a
veksláků". A diskotékový plejboj Karel se vyskytuje v povídce "Hromosvod":
ó, to je povedená postelová historka - skutečné umění! Její průběh lze opět
opsat latinskými slovy: Asinus asino et sus sui pulcher. A což teprve próza,
jež dala knize jméno; zde socialistický realismus, tak jak ho požaduje J. Ko-
zák ve svých projevech, vrcholí: Karolína /"sestra na interně a pět let hraje
dívčí kopanou"/ v orgasmu řve -"óóóó" či "áááá!", zatím co lex "ze staříčkéh
pavilónu šelem" se ozývá - "Uáááh!"

A jak vypadá ono "bonorum cessio" v praxi? Z české literatury je z let 1901
a 1933 známý dvojdílný "Hostišov" J. Herbena. ^{entýž} Hostišov je zabrán i J.
Čejkou do povídky "Trabant story". A tomuto zabrání nemohu porozumět jinak,
než že je to záměrné proklamování onoho - dobrovolného postoupení statků. Al
komu? Pitomcům: protože pitomější povídku z období socialistického realismu
a let 1976-1983, kdy kniha vznikala - by nenapsal ani ten, kdo by chtěl tvor-
bu z Malé žatvy - pouze parodovat. Ale k čemu parodie? Spisovatelé čeští mo-
hou být zasloužilými umělci jmenováni jen tehdy, když se i o parodie vlastní-
ho usilování - zaslouží sami. A tak tomu v ČSSR má být: ani odrobinku nepře-
nechat jiným, možným "škůdcům" - nejschopnější vedoucí redaktoři se o vše
"Hrozná a krásná ozvěna".

Ludmila Felcová: Stínobry. /Edice Prostor, kruh, Brno, Kralovce 1995,
I. vydání, stran 128, náklad 6850 výtisků, cena 13,- Kčs, ilustrováno./

V jakém kruhu se pohybuje s péčí vydávaná česká próza, o tom nejlépe svědčí její jazyk. Nevybírám si úmyslně dílo nějaké začínající autorky: L. Felcová /rođ. 1922/, která začala publikovat v počátku 70. let, vydává během uplynulých patnácti let už svou pátou knížku - jedná se tedy o onen plodný a snaživý přístup ke státní kultuře, která se snaží nasimulovat zdárný rozvoj české literatury. Ano, co knih je vydáváno a v nákladech nemalých: o ke spokojenosti i jinevropského publika není nutná v nich psát o komunistické straně apod. Oč bylo ale upřímařejší politická žvanivost literátů z padesátých let, kteří se aspoň netvářili, že jia jde o literaturu samotnou! V knize L. Felcové skutečně žádnou chválu stranické politiky, vedoucí síly naší společnosti, nezaznamenáme: autorka se snaží o věrný obraz současnosti. A jak se o to snaží? Prostředky jazyka: vypisují např. zvláštní slova z několika úvodních stran prózy. Strana první /s.7/: polokošile, kazeta, vlně v ováiu, tapeta, kapesník s ažúrou, záhon afričansk, klavír, gymnastika, capsicola. /S.8/: Algona, odkládala sklenku na sektorku, anděl, zbojnický toast, konzerva, konekce. /S.9/: Roger Gallet, stehen, drehen, schreiben, malířovaný rolák, rty perleťovou ríší, krém, spray, cigareta, I včera měli BAC, ozvala se Veronika. /S.10/: zatáhla kretton, tenisové kurty, chlupatý dunlop, oděné levisky, ibišek, vizitka, celuloidové ríšky, alba, krátkýsi temp, v rytmu. /S.11/: a empióna, ohřívárna, piliňáky, Solingen, džeksny, razdvažtřítiví tam, pětčestsedmosa nazpátek, dezertní talířek, saténové střevisky s labutěnkovýz peřin, plátkem Knäckebrötu, reagoval, logika, atd. - Podotýkám, že na těchto stranách uběhly plně dvě kapitoly knihy a že jedna strana má zhruba pouhých 220 slov. Tak to pokračuje /s.13/: "Tátovi je teď všechno putna, dodala po chvíli", až po ostručný dotaz /s.52/: "Byl v Endéer?" /To je spřátelené ženě v knize popsaného lidu, rovněž socialistická, pojmenovaná třeba i jinak /s.71/: "a jestli jsi byl v Dederónsku". / Co dodávat? Že už i současná česká próza začíná mít příchut' umělé hmoty? Že v nekřesťanském prostředí Čech si lze zakoupit knížku, jež má své schéma na záložce, aby čtenář pochopil, že v obalu z umělé hmoty nelze nalézat ani pouhé kombinace "horkých" a "chladných" prvků? /Cituji plně dvě třetiny textu ze záložky knihy: "Veronika měla lokty v klíně a najednou se septala: myslíš, že lidi všechno předstírají? Ne všichni. A taky ne všechno. Jde jen o to se v nich vyznat...". / Jde jen o to se v lidech vyznat! Nic jiného nemá socialistická společnost - a nejvíc - zapotřebí ... V současné situaci: když už vládnoucí muži ČSSR neumožňují sobě ani druhým sledovat sdělení v českém jazyku z Edice Petlice, ať tak činí alespoň u publikací z Edice Prostor, z kř nakladatelství Kruh; kdo jen, oskukuj, výtěnil komunisty z oblasti uměleckého jazyka? Stínobry!

roman Ráž: Sokniistr. / Edice Zetva, Československý spisovatel, Praha 1985
vydání I., stran 368, náklad 15 000, Kčs 24,- /

V Poznámkách k románu Cinq Mars napsal Alfred de Vigny: "Lepší by bylo, kdyby vymřela dynastie a skončila jedna forma vlády, lepší by bylo, kdyby i vymřel národ, neboť toto vše se nahradí a může se obnovit, než kdyby zanikla ctnost a statečnost mezi lidmi." / Je zajímavé, že aniž by v Čechách skončila "jedna forma vlády", začínají ti chytřejší, kteří se literárně formovali v šedesátých letech, otevírat téma ctnosti a statečnosti mezi současnými lidmi reálného socialismu. / píší schválně: lidmi. Neboť Ráž nepopisuje občany reálného socialismu osmdesátých let: jako v jiných dílech dnešních prozaiků neexistuje v jeho románě KSČ, ba ani volby, či akce 2. A na pracovištích místo chovrasčotu vládní alkohol: od s. 40 až po s. 275, třeba. Situji z ní: "Na volné noze se každý druhý uchlastá. V zaměstnání se pije ukázněně. Jen v pracovní době. O víkendech vůbec ne. Má to svůj řád. Na volné noze to nic nesvazuje, dáš si, kdy chceš." R. Ráž prostě popisuje lidi Prahy dnešních dnů: a dělá to způsobem, který je v povolené normě nejprogresivnější. / Stejně tak v šedesátých letech začínal v oboru ~~xxx~~ trochu absurdněz prošpikovaného textu: viz novely "Učitel ptačího zpěvu" a "Kdo ualčel Hutváše"; psalo se tehdy tak a R. Ráž kruhům, které v pozadí rozuměly literární tvorbě, vyhověl. Dnes, kdy už není moderní popisovat občany společensky činné, opustil tedy i tematiku svých "Bludných kamenů" ze sedmdesátých let a dává nám "Sokniistr"./

Text má několik vrstev: např. opakování schůze spisovatele se čtenáři, procházející opakovaně románem, to je čistokrevný Páral. Milenka, nazývaná Něžná to je vývarová kostka z "Pompejanky" Edy Kriseové. /Nezná se nikdo divit, že zdepletu dílo petliční: oficiální literáti a zvláště ti, již se laureátství zatím nedostává, jsou známými čtenáři knih z Edice Petlice; tyto "závadové publikace" i /dokonce! / rádi zakupují./ Také se často na stránkách setkáváme s dlouhým popisem /např. celá s. 282/: co je v zásuvkách, ledničkách, koších na prádlo; není to ani tak ohlas francouzského nového románu, jako spíš snaha zaplnit papír něčím, co umí popsat z rodinné kuchyně i sedmnáctiletý středškolač. Textu tím přibude a zkušený profesionál už to v románě k pointě dotáhne: stejně tak základní téma prózy /že rodina, jako základní buňka společnosti, markýruje za nevydařené děti jejich životnost/, je v české literatuře mnohokrát zpracované. / to, že lze v dnešní ČSSR se někoho a pod cizím jménem psát paměti, či otiskovat sám ne sebe omlavné články je už natolik společenským jevem, že si o podobnostech cvrlikají vrabci na střeších: důležité je, že lze o tom v roce 1985 veřejně /třeba jakoby nad textem románu Romana Ráže/ vést v Praze diskusi. Ale k jakým závěrům podobné diskuse mohou vést?

Celý "Sokniistr" je cibulí: odloupáváš vrstvu za vrstvou, od "bradavek jako střed gerber" na 2. straně textu, až po syna "arsáka" na vozičku, textové řady jsou obratně vedeny už už nad dužinou, ale se všeho jen vyžíváš jednu

jedinou a polouschlou slzu. /I sničhu - jde-li o dílo satirikovo./ Takováto cibule má v literatuře přesto podivuhodnou funkci: srazená do panenské země těch, co se o literaturu teprve pokoušejí, ovlivní u těchto mladých vývoj jejich kořichu. A on potom ten český /geneticky selský/ koříšek vykvete tím podivuhodným tulipánem na už nekloněných zádech. Takže: služba dětem? Těa se nás? V charakteristice P. Ráže se s. 111? /Cituji: "A je to. Vynalézavost otce je omezená"./ Snad: každopádně bych tento román doporučila nějakému finskému či západoněmeckému nakladateli k překladu a k publikování; autor, jehož hrdina se málem na každé třetí stránce dvčetivě skřívá shání po sladkostech - aspoň laskonkách - by se měl nějaké sladkosti "kol literatury" také "dosíci". /Novotvar pro toho, kdo je po uznání - "prosící, sahající až dosahující a mínící se toho všeho dožítí./

Závěrem: Román Ráž se jako spisovatel pohybuje ve zvláštní společnosti. V sedesátých letech byla společnost tak trochu neredně socialisticky uhranuta tím, co vyjádřil V. Gardavský titulem - "Báh ještě není zcela umřev". To uhrnutí léčila i příklonem k západoevropské absurditě: literární příklonem, neboť byla přesvědčena, že Apokalypsa je teraíne literární - třeba pro a-pokalyptickou školu; nic víc. V momentě, kdy v srpnu 1968 se s absurditou setkala na dlažbě ulice před každodenní trafikou a denní tisk se této absurditě nárazně rychle a absurdně pohotově, přispůsobil, stála po oficialitě bažící literární veřejnost saskočena: co dál? Tak zněla otázka a druhořadí, kterým rozpaky nikdy neslušelý, se utrhli a živivost sedesátých let měla scénu otevřenou. Šokmistr /tam kdesi v pozadí, jehož tvář Čechové doposud nespátřili/, skutečný šokmistr ^{věk} po Chartě 77 získal aspoň tu tušenou rudou /ale rozmazanou/ podobu, jaká na nás hledí z obalu "Šokmistra" R. Ráže. Jistě, chartisté byli pokousáni, ale z hlediska druhých se začínalo rozpoznávat, že na císaře pána opět mohou začít srátouchy. A Ladislav Fuks naražil čep do své "Věvodkyně" a v české současné literatuře se veselé holduje žrádlu, penězům /reálně velkým/, alkoholu, literátům, estetice a novodobé šlechtě. Je to pijatika: nikdo zatím nepíše na sedě "ene tekel, hesel na zdech se ještě všichni bojí; ale někde za zástěnou už postává ctnost a statečnost a očekává. V Čechách: kosti nebo vstup?

Karel Urbánek: Vznání o životě. /Edice Malá Žatva, Československý spisovatel, Praha 1985, vydání I., stran 208, náklad 6 000, cena 14,- Kčs./

Je tato kniha zakotvena v mlcoliterární oblasti? Nebo je to "Anna proletářka" po 60 letech, vytahující se duplíku bédnou kostřičku svého života? /Věty Anny proletářky byly provokativně krátké a z podobných vět je ztlumený příběh této drobniny dnů, která vždy leží na dně běžné existence národa: jako kovář nájno chce s uměleckým účinkem rozvíjet klubko života a místo spleteného gordického

uzlu cupuje nitky. Opakuji: Anna proletářka, kdykoliv do r. 1920 promluví, byly to věty i o čtyřech slovech - "My do vás také" - a podobně. Tedy: repliky./ Replika: s lat. "replicare" - rozvíjet /své důvody/, odpovídatj slož. s re- /snažící opakování i svrat/, s alova "plicare" - ~~rozvíjet~~ ^{rozvíjet}. Klíkové řeckému "plekō" - splátám.

Urbánkův text - to jsou odpovědi na tíhu života: odříkávané do nějakého stroje, třeba magnetofonu. Jenž má odstín lidskosti, tím, že slouží hlasu. Do české literatury tak vstupuje snaha o krůček předatihnout budoucnost: kdy staří lidé budou sedět před počítačím strojem páté generace, budou vykládat svůj životní příběh a na druhé straně mašiny už vypadne redakčně upravená a svázaná knížka. Určená ani ne tak pro veřejnost, jako spíš pro rodinu a hlavně pro poučení strojů 7. generace: co jsou sač ti lidé.

/S.186/: "já toho v životě dostala moc málo, všechno jsem si musela voddít. Já měla těžkej život. Když jsem ten svůj život jednou vypravovala, ani mi nechtěli věřit. To bylo hned po válce, když jako byli komunisti u nás už save- dený, když jsem tenkrát byla jako sa soudruška zvolená". - Inu: být zvolen sa "soudruška", či soudruha, to je pro lidský život v Čechách skutečně "moc málo". I když něk jsou komunisté "u nás už save- dený".

Takové poučení si se stránek knihy Karla Urbánka odnáším: že i ten soudruh či soudruška má věřící lidi anebo nasmáčit. Třeba ten i davalný přefeknu- tím, jako se s. 187: "lokál byl plnej lidí, všechny soudrušky, a soudruzi, předseda Klavík seděl u stolu a ukásal na mě "tak soudruško Čížková, povídej nám svůj chorebopis". Co to povídám chorebopis, to se říká v nemocnici, živo- topis. Povídal mi, abych říkala svůj životopis". A já povídám "jéžíšmarjá, ale já se za to úplně stydím". /A ocítáme se v předpokojí očiště: jména Je- říše a Marie vplývají na jazyk samovolně - i v jejich zneuhitém stínu se člo- věk na stáří sa svůj život - stydí. A jestliže se poslední kapitolka knížky jmenuje: "Jak Bětka nechce uřit, dokud se nedočká pravnoučete", pak připo- mínám, že J. Durych chtěl svůj román o životě mladé proletářky a pomocnice v domácnosti "Duže a hvězda" nazvat "Bětuška". Neboť i jeho prvorepublikánská Bětka, žijící celý život v chudobě a ve službě druhým, kdyby v polovině ny- nějších osmdesátých let končila svůj život projeveným přáním, pak by snělo stejně, jako ~~stejně~~ u Bětky Urbánkovy a v závěru knihy /s.206/: "Nemocnice su- sí na mě počkat. Ráda bych se dočila pravnoučete. Chtěla bych mu udělat kří- žek na čelo. Estli budou mít kluka, aby byl sdravej, estli přijde holka, aby měla v životě víc štěstí, než jsem měla já." Ano, křížek na čelo! To je víc, než legitimace strany: i v roce 1985. Cituji se s. 176: "Konkám do stropu. Na strop nevidím, mám před očima tau, tak jen tak ležím a jdou mi ty moje starosti a vzpomínky hlavou. Přemýšlím a pak se pomodlím. Ráno, když si vzpomenu, uče- lám křížek s řeckou Běh nad námi, Běh s námi. Večír se pomodlím otčenáš, nebo anděli opatruj svou duši, jak to je, božinku? Anděli boží, strážce ^{gá}, rač

dvcky být ochránce můj, ke všemu dobrému me vzbuduj, ať jsem tak živ, jak chce Bůh můj, tělo, svět, ďábla přemáhám, na tvé vnuknutí pozor dávám a v tom svatém obcování ať setrvám do skonání, po smrti pak v nebi věčně, chválím Boha ustavičně. Amen. Tohle si řeknu a udělám křížek. Za tohle já se nestydím. Tohle mi žádněj ze srdce nevěse. Kdepak. Já jsem tedy bez víry, ale v tohle věřím. A kdybych byla sdravá, já bych i do kostela zašla. "Jdi, prosímte", povídá mi dvcky Vlasta, "nemluv vo kostele. Kdyby byl Pán Bůh, tak by na tebe nedopustil takovouhle hrůzu." Vona je to taky pravda, ale co může člověk dělat? Stanou se věci a lidi za něj můjou nejajň."

Tato poslední věta, jako celý citovaný odstavec, tato poslední věta, to je trest vyhlášení skutečně přesvědčivých občanů ČSSR: soudruhů i soudružek.

Miroslav Vísňal: Mé nebe se otevřelo. /Edice Malá Satva, Československý spisovatel, Praha 1985, vydání I., stran 288, náklad 3500, cena 17,- Kčs./

Kniha je dedikována: "LIDEM, kterým leží na srdci osud naší planety a budoucnost jejich dětí." A následuje citát z Epikúrose: "Nic není platné zabezpečit se před lidmi. Trvají-li obavy před tím, co je nad zemí a pod zemí a vůbec v nekonečné vesmíru". A v současné Československu skutečně trvají "obavy před tím, co je nad zemí a pod zemí" - a Vísňalova próza je toho dokladem. Jeho český hrdina "Myslel na válku jen jako na "akci" a na forsy, jakými bude vedena, i na to, co případně způsobí, pomocí odtažitých pojmů, protože se pravého pojmenování leká". /S. 155./ A na s. 136 se Vísňalova Adama: "chvílemi zmocňovala sušivost". Proč? Citují dál: "Jistota přežití v místě vzdáleném sedadesát kilometrů od centra hlavního města se rozplývala. I když kružnice, kterými seplnil velkou mapu Čech, se protínaly, znič by se dotkly Věšinky. - Uhodil přetí do mapy. - Co když bude nakonec všechno úplně jinak? Musí být právě místa cíle prvního úderu? Nebudou to spíše místa soustředění arád, skladiště zbraní? - A co když je už válka v plném proudu a v permanenci jsou biologické sbraně, které hubí lidstvo nenápadně, bez rázus, bez jediného výbuchu, pohybem zamožování do této doby banálních nebo ojedinělých nemocí? A průmysl k tomu vydatně přispívá mrtvolnými exhalacemi, lidé svou nevěřivostí, lhostejností... Není dnes nic horšího!"

Co tomto zjištění - že je-li Bůh artev, vedou neznámé síly proti "pěti miliardám" lidí válku - se Adamovi jeho nebe otevřelo: s pedanterií archiváře savrtává se do úkrytu pod českou zem. Neboť nemá utíkat a snaží se zachovat sobě nejbližší hodnoty, tj. sám sebe /s k sobě snad Marii, rovněž archivářku/. C útěku z Čech sryěl takto /s.157/: "Nevím už, kdo to řekl, ale z této země se utíkalo odjakživa. Utíkali odtud protestanti před katolíky, katolíci před protestanty, dělníci před kapitalisty a potom kapitalisté před dělníky a dost je takových, co utekli jenom sami před sebou a před vlastními problémy... Ti

nejvíce tvrdili, že utíkají nejlepší a tedy zůstává bezcenný zbytek... Jenomže právě díky tomu zbytku se takhle zeza pokaždé znovu vzpamatovála, satíro po nich časem ani pes neštákně." O Bohu napsal Adams i Krucifix. 178/: "protestní dopis vědců-biogenetiků proti zneužívání výsledků jejich práce k protimirovým účelům /perchanti, tak proč jste je zveřejňovali?/, popletená filozofická úvaha, proč sežal Einstein před smrtí vstoupit v Boha. Autor krkolomnými paralelami dokazoval, že jde v Einsteinově případě o osobitě filozofický přístup. Elbec.Einstein byl geniální člověk a krátce před smrtí viděl dál, než všichni jeho žijící současníci..."atd.

Vizdalu Adams i nábožencky kleje. /S. 220/: "Všecko je prodané, protože já jsem se rozhodl, já jsem první československej survivalista a přežiju! Krucifix, přežiju! Ano, všecko je v Československu "prodané" a soudenská společnost umí poslat prvního svého survivalistu tam, kam podle jejich svyklostí patří: do psychiatrické léčebny. A tam se ptá /pohřešlí s. 285/: "Kolik nás přežilo, pane doktore?" A doktor, který není úmyslně oslovován soudruh doktora, ^{vysvětluje} "Je mír". A Vizdalu hrdina upouští i od toho pane a říká: "Jste si opravdu tak jistý, doktore, že není válka? - Otázka byla řečena do prázdna, adam věděl, že ji slyší jen on sám." A v odpovědi na ono antické - "Kostky jsou vrženy" - Vizdalova próza končí takto: "Když měl dlaně prázdne, sklonil zrak ke kostkám. Ukazoval si prstem: PĚT ČTYŘI TŘI DVA JEDNA ... " - Pro reálný socialismus to není závěr lichotivý: odpočítává se doba před výbuchem. A kdo Adama ochrání? Elázinec - ve svých zdech?

V souvislosti s touto Vizdalovou prózou mi připadá skutečně nescelné, že v roce 1985 byla v ČSSR pouze strojopisně /v Edici Petlice/ rozmnožována poutavá próza Mojžíše Klánského "Kachnička". Nemohu rozeznat společenský důvod, proč tato próza /^{politický} ~~knihovnický~~ snad i méně účinnější, ale rozhodně literárněji vyřešenější/ nemohla spatřit světlo světa jako kniha, sousedící v Malé Závě s prózou Krucifix "Mé nebe se otevřelo". Literární texty v ČSSR jsou asi v roli hříšníků: nebe se otevírá jen pro ty, jejichž tvůrci nerozumněvali absolutního nástupce boha v české zemi, jebož jméno se píše vždy velkými písmeny: ÚV ... /Svůj referát končí třemi tečkami stejně, jako Vizdal svou prózu. Až jednou po staletích budou babičky vyprávět pohádky z našeho období českého státu, budou příběhy začínat i takto: Bylo a nebylo - ještě před třemi tečkami.../

Jan Suchl: Na štěstí se nečeká. /Severočeské nakladatelství 1985, Ústí n/Labem, vydání I., stran 288, náklad 10 000, odp. red. V. Vránek, 25,- Kčs./

Reditel severočeského nakladatelství, který do české literatury uvedl mj. Jiřího Švejdu, ovládá stejně jako on umění upřímnosti: a když Švejda ve svém Moloche popisuje v r. 1985, jak literáři slouží kulturní politice ČSSR za valitv, bonv a neoprávněně vyplácené honoráře v Kčs - Jan Suchl zase popisuje,

směle, jak byla kupována generace literátů, kterých bylo po únoru 1945 dvacet. let. /S. 265-266/: "Rekl jsem si, že si pořídím chalupu. ... A tak jsem se jednoho časně březnového dne roku osmačtyřicátého rozjel autobusem do Jablonce a odtud tramvajkou do Janova. Měl jsem připraveno důmyslné zdůvodnění, proč chalupu naléhavě potřebuji, ale jednání na národním výboru proběhlo překvapivě hladce. "Chalupu?" řekl předseda a podal mi kopii seznamu, na němž bylo uvedeno padesát dva volných popísaných čísel...."Až si vyberete, tak přijďte". ... Stoupal jsem pořád výš a výš k Hraběticím a pořád nenacházel to pravé. ... Já si však mohl vybírat, a tak jsem vybíral. Až kousek od od stezky vedoucí z Královky na Slovanuku jsem spatřil chalupu svých snů. Fu-ble chci a žádnou jinou. /Později, když jsem znovu procházel těmi stránkami, jsem si zerně kladl otázku, čiže mě ta chalupa upoutala, když jsem pohrdl dobrou desítkou odividně - a hlavně technicky - lepších a zachovalejších. Připsal jsem svůj osvl mlse./ A po třiceti minutách cesty spátky na národní výbor jsem držel v ruce dekret. Tehdy se ještě řídovslo rychle./"

A hlavně: měli tehdy předsedové dvacetiletých mladíčků co rozdávat: i cha-lupy jejich "snů". A když se jim sny počínaly rozplývat? /S. 266/: "Když jsem pak na podzim téhož roku při obhlídce okolí objevili v Horním Marově prázdnou rostomilou chaloupku, ne nepodobnou té perníkové, byli jsme rychle rozhodnutí. A zase šlo všechno rás na rás a za týden už jsme se zabýclovali v nové chalupě". - Iable generace mladíčkových literátů dostávala už předeem - a hodně: nová vrchnost odkoukala od šlechty aspoň to velkorosé nazlouvání nových lokajů, pro kulturně vylidněnou zem. Suchl o tom píše na s. 278: "Už je to dobrých třicet let, co jsem za povídku ve svasácké literární soutěži dostal krásnou odměnu: cestu kolem republiky podle vlastní volby. Byla to snadná a jednoznačná volba. ... Byla to cesta takřka letecká, ostatně letec-ké měla i předznamení - staříčkou třaslavou dakotou z Prahy do Gottwaldova -, byli jsme se ženou, která jela se mnou, bez ustání v pohybu, vlaken, au-tobusem, pěšky, jen abyhom toho obsáhli co nejvíc".

Ano, takhle se chová typický sbohatlík své doby: za nepatrný výkon literár-ní se snaží - "abyhom toho obsáhli co nejvíc". A nemůže ho zajímat, když nastupuje do letadla, že tuto jeho cestu zaplatili -nelidskou dřinou! - sku-teční z dávno hotoví čeští episovatelé v pracovních táborech, kde až k zarti pracovali zadarmo: aby sotva ochajření pisálci dostávali za "svasácké lite-rární soutěže" - nezapomenutelné odměny. A takto - v režii státní pokladny- už i jako ředitel s nemalým platem, cestuje literát dodnes: Na štěstí se nečeká! /S. 278/: "Pozrné deštivé ráno na ruzyňském letišti mnoho nezlibo-valo. ... "Přivesli jste nás děť", řekl nás na uvítanou Ignác Janák, vedou-cí tajemník Západoslovenského kraje ... Piešťany. ... I kdyby nás to byl předseda městského národního výboru Viliam Herman nezdržasnil, přišli bychom na to snadno sami: Piešťany, to jsou především lázně, ty udávají ve městě tón. ... Je mi pochopitelná a svapatická jistá pýcha, a níž nás ředitel

KŘEČKA lázní dr. Emil Scholtz provází rozlehlým komplexem Balnea Grand Splendid./.../ Když jsme potom příjemně unaveni ušedli s dr. Scholtzem do klubovek dole v kavárně, nabyl jsem přesvědčení" atd. /Takhle se nabývá přesvědčení: stát se ředitelem a stýkat se s řediteli, až se tito lepší občané ČSSR cítí "příjemně unaveni"./ Odstavec ze s. 281: "Přežívá a je živěn názor, že umění, literatura najdou jaksi dohromady s technikou, že dokonce jedno vylučuje druhé. Každého, kdo to tvrdí, bych rád poslal do Střední průmyslové školy strojní v Novém Městě nad Váhom. Jistě, když do školy zavítá početná delegace československých spisovatelů, je to událost, která se hned tak nepříhodí. A může se z ní učelat i svatek a sláva. Tak to i bylo: hudba venku před vchodem, výzdoba, projevy, studenti i profesori jako ze škatulky a hlavně - literární pořad s ukázkami děl přítomných autorů. Bylo to milé a nečekané. A protože jde o technickou školu, největší překvapení /samozřejmě pro nás/: televizní přenos pořadu do všech tříd pro ty, kteří se do auly nevešli". - Ano, tak literárně bohaté a vzcné je naše přítomnost. Končím citátem ze s. 284: "Obraz naší cesty by byl neúplný, kdybych se nezmínil o Moravanech, o účelně zrestaurovaném renesančním zámku slovenských výtvarníků, který nám poskytl víc než jen ubytování. Těžko zapomenout na večery dole v krbu, plné pohody a souzvuku, na ranní procházky svěže oroseným parkem mezi starými stromy a dřevěnými plastikami, jež tu zanechávají účastníci každoročního mezinárodního sochařského symposia. Až zaměstnání stejnými tvůrčími problémy, šijeme od sebe stovky kilometrů, každý "kutáme", jak s oblibou říká Josef Rybák, "osazněle ve své vlastní štolě..."

A jak "kutá" při literární tvorbě "uměleckých reportáží" Jan Suchl? Inu, jako dobře /a skvěle/ horovaný pisálek: kecat. /Slovník spisovné češtiny, Academia, s. 162: kecat - zbytečně, hloupě mluvit, tlachat, žvanit: kecat nesmysly./ Důkazy: Prosím - s. 242: "Bez jehel bychom se vrátili zpátky do šeré minulosti. Nejméně však do roku 1400, kdy v Paříži chudý drátař jménem Fourangean vyrobil první kovovou jehlu. A trvalo dalších pět roků, než americký vynálezce Elias Howe sestavil člunkový šicí stroj, se strojní šicí jehlou"./V roce 1405 nebyla ještě objevena ani Amerika: ale kde vzal J. Suchl svého vynálezce "první kovové jehly"/až v Paříži/, nevím. Vždyť už od konce XI. století, kdy se začal vyrábět kovový drát, docházelo v Evropě k tak mnohopočetné výrobě kovových jehel, že známe historická fakta /a z města nepřilíživě vzdáleného od Suchlova rodiště/: konkrétně v Norimberku je už k r. 1370 doložena činnost dokonce "jehlařského cechu"! A pokud se Suchl zajímá o šicí strojní jehlu, tak nemusí jmenovat až z Ameriky /a s r. 1845/ E. Howe, ale může svůj zrak opět obrátit pouze za Šumavu, do Vídně, kde už po roce 1804 vídeňský krejčí Matersperger používal ve svém šicím stroji s člunkem "jehlu s ouškem při špičce". Jak lze potom brát další údaj /z téže strany/ vážně: "Asi nebudete vědět, že i jehla měla přivodit pád našeho národního průmyslu po roce 1948. Také jehla se stala zbraní západní blokády"./Už Ottův slovník naučný uvádí pro 19. století ve stati "Jehlařství" tři továrny rakouské a jednu českou a Masarykův slovník naučný uvádí pro dvacátá léta už tři české továrny na výrobu jehel, atd./ Nebo vezměme Suchlův údaj ze s. 11: "Člověk

by nevěřil, jak se naprosto náhodné pojmenování Českosaské Švýcarsko /podle dvou švýcarských výtvarníků Adrianna Zingga a Antona Graffa přizvaných v 18. století k opravě galerie v Drážďanech, kteří se v tomto kraji začali cítit "jako doma ve Švýcarech"/, které vůbec nevystihuje ani excharakter krajiny a tím méně její příbuznost se Švýcarskem, bouževnatě ujme" atd. Ale vždyť např. Anton Graff vůbec nebyl švýcarský umělec a narodil se právě v Drážďanech r. 1774! A byl pouhým žákem rytce Adrianna Zinga, který byl r. 1766 jmenován profesorem na drážďanské malířské akademii; ten své mědirytiny Seska vydal až v roce 1804 /1806/ v Lipsku, zatím co pojmenování Českosaské Švýcarsko prosadili už v roce 1795 faráři Götzinger z Neustadtu a Nicolai z Lohneu. /Na faráře a Němce má J. Suchl spadeno: proto dostávají přednost údajní švýcarští umělci, kteří se v krajině cítili "jako doma ve Švýcarech", či "chudý drátař" z Paříže nahrazuje mistry Norimberské, atd./ Viz s. 218: "křížují se tu tiše a nenápadně staletí. Stačí se jen podívat na tři prastaré žulové kašny, poctivou prací zdejších kameníků: na jedné mariánský sloup se čtyřmi svatými /z nichž jméno Sv. J. Sarkandera už nikdo nepamatuje a nenajde ho ani v novém katolickém kalendáři/". Dost; v knize se skutečně "tiše a nenápadně" křížují staletí". J. Suchl o sobě na s. 54 píše: "Chodíval jsem v dětství také na katolickou dějepravu". A na s. 255, když popisuje rodnou šumavskou vesnici, nevynechává "kostel s robustní věží, v němž jsem se něco natahal za konopná lana zvonů a něco našlapal varhan". A na s. 256 nás seznamuje s faktem, že chodíval do "Stach na pouť"; měl by tedy tušit, že i když byl "Sv. J. Sarkander" pouze blahoslavený, přesto naň lidé pamatují. A nejen Češi v exilu /připomínám knihu B. Zlámala "Blahoslavený Jan Sarkander, moravský mučedník", Řím 1969/, ale i v ČSSR - a v současnosti! /Viz knihu historika doc. Václava Medka "Cesta české a moravské církve staletími", Praha 1982, či stať dr. J. Bradáče "Ženitba Jana Sarkandra" vydaná knižně v Praze r. 1985! A že J. Suchl "kecá nesmysly" dokazuje i Cyrilometodějský kalendář třeba právě na rok 1985, který katolíkům památku J. Sarkandra připomíná! Každý si může nalistovat s. 8 a přečíst údaj z tohoto nejen nového, ale přímo nejnovějšího katolického kalendáře: "6. květen - bl. Jan Sarkander". Ano, L.P. 1985 je Sarkandrovo jméno vzpomínáno vděčně, stejně jako tomu po staletí bylo: onen "nikdo" je totiž J. Suchl konkrétně - a nedivím se tomu. Cituji ze s. 91, kde i při psaní o Sněžce proticírkevně opravuje dějiny: "tu dal hrabě Kryštof Leopold Schaffgotsch postavit kapli svatého Vavřince /1665-1681/ jako symbol triumfu Říma nad českými evangelíky". Předně: sám uvedený hrabě byl nejprímějším potomkem slezského evangelíka Jana Oldřicha Schaffgotsche, který byl za protihabsburský odboj stět 23.7. 1635 v Řezně. Od r. 1665 byl donátor kaple presidentem slezské komory a drobnou stavbu dal vybudovat ze slezských zemských peněz a na slezském území Sněžky - "symbol triumfu Říma nad českými evangelíky" v tom vidí pouze ten, který každý betonový "artefakt" u okrajinách silnic ve tvaru srpů a kladiv chápe jako symbol triumfu komunismu v prostředí ČSSR.

Nejlépe se tento Suchlův způsob "reportování-reportování" projevuje tam, kde si připadá jako objevitel "jistot domova". Cituji z konce jeho kapitoly Pozdrav

z Jestřebí, s. 16: "Zkrátka jsem stál na osamělém pískovcovém útesu se zbytky hradní zříceniny. Ti staří rytíři si uměli vybírat místa pro své hrady./... Ruina někdejší pevnosti na mocném skalisku je impozantní. Zajímavé, jak působí jednoznačně: nemluví a nepíše se o ní jinak než jako o mohutném korábu. Vypadá tak z dálky, ale stejný pocit jsem měl, když jsem se nahoře opíral o železné zábradlí". Ano, J. Suchl je spisovatel, který se v současnosti opřel na "mohutném korábu" - "o železné zábradlí" - ale to ho odděluje právě od dějinné kontinuity, sniž on sám o tom cokoli ví! Vždyť ono "mocné skalisko", které naň "působí jednoznačně" /asi jako Ůnor, o němž píše ve své knize vždy s velkým Ů/, a o němž tvrdí /"nemluví a nepíše se o něm jinak"/ - je právě v odborné literatuře příkladem opačného významu! Po staletí se z důvodů statické nepevnosti neustále oddroluje, až např. v r. 1848 doslo ke katastrofálnímu zřícení: tehdy se "impozantní" kus zvětřalého skaliska Jestřebí sesunul i s ruinami hradu na střechy obyvatel pod hradem a ze skal a hradu zůstaly nepřístupné zbytky, na dobu delší lidského života. Dnes už nad místy tehdejší katastrofy roste zales, ale přesto: jakápak "mohutnost", zajímavá tím, "jak působí jednoznačně"! To je ale nedovzdělanost: vydávat své dojmy za všeobecně uznanou pravdu! Ale: jen takto lze v naší společnosti urobiť kariéru; knize J. Suchla věnuji v r. 1986 tolik pozornosti proto, že autor byl v r. 1985 jmenován - a dle data narození 1928 zřejmě až do konce osmdesátých let - šéfredaktorem nejprestižnějšího pražského nakladatelství Československý spisovatel.

Však kapitulu "Lidé mezi Ůnorem a srpnem" /míněn je srpen 1968/ zákonitě končí chválou posrpnových čistek v oblasti českého tisku /s. 157/: "Škody, nám na mysli ty morální a politické, přinesou, o tom jsem přesvědčen, i jistý užitek. Mnozí už vystřízlivěli a vidí, komu tleskali. My se dnes orientujeme hlavně na mladé". Ano, skoro si připomínám - když čtu další věty z téže strany - katolickou dějepravu /s. 157/: "Říká se, nekamenujte proroky. Falešné proroky bychom však měli už včas vzít za límec".

Včas! Správně cítím as, že tento muž byl do Československého spisovatele dosazen v novodobé lokajské /šéfredatorské/ funkci: spisovatel - vyhazovač. Za límec!

A z jeho literární určení /a učení/ musím ještě uvést pro oblast mezi oficiální a neoficiální českou kulturou důležité citáty. /S. 31/: "Myslím, že nemáme v naší poválečné literatuře dílo, které by vrostlo tak hluboce do života a vědomí lidí, že by se stalo měřítkem jejich smýšlení a činů, že by pronikavě a očividně ovlivnilo jejich jednání. V tomto smyslu navazují Nástup i Bitva na nejlepší tradice českého umění, na jeho pokrokovost a lidovost, probouzející v člověku touhu po správném skutku. Jsou mi důkazem, že kniha zobrazující skutečný život má mocnou inspirující sílu, je vpravdě budovatelským dílem". /S. 21/: "Také Kadeň jsem poznal nejprve z Nástupu a z Bitvy. Jaká je ve skutečnosti? Jak se tu žije?"

Na tuto otázku by našel J. Suchl odpověď v české literatuře, současnosti. Zvláště, když tvrdí, "že kniha zobrazující skutečný život má mocnou inspirující

sílu": mám na mysli knihu /a nejen sama/ mladého českého literáta Jana Felce "A bude hůř". Ať už má Pelcova prvotina jakékoliv slabiny /a je jakkoliv nechutná/, zůstává důkazem neomylné spravedlnosti - s hlediska principu vyššího - kv literatuře české: tam, kde J. Suchl /a ne sám/ vidí Kadaň vysněným zorným okem příslušníka KSČ /V. Rezáče a jeho Nástupu a Bitvy/, prožívá Jan Felc ve svém vyznání naprosto jinou literární přítomnost jako jeden z jeho možných dětí - ráje! /Pelcova kniha je ze tří částí - "Děti rodičů". "Děti ráje". "Děti cest". - a tento třídílný román, následující po Nástupu a Bitvě, vyšel v Kolíně n/Rýnem r. 1985/ Kadaň teprve díky J. Pelcovi skutečně zakotvila v českém písemnictví 20. století: jako příklad rozdílného zření na společnost - mezi generací fantastagorických bitev - a jejich dětí, co zbyly po nástupu! V obou případech je to svým způsobem obscénní výpověď: falešní proroci jsou však rozpoznávání zraken, který splodili! A to je stará kulturní a až do dřene kostí pravdivá činnost. Vždy včas! V letech padesátých stejně jako v letech osmdesátých a Čechy jsou pro pravdu zvlášť krute vytříbená země: Mě štěstí se nečeká!

Vladimír Ondys: Právě narozené blues. /Edice Omega, Mladá fronta, Praha 1984, doslov Jiří Navrátil, vydání I., stran 160, náklad 5 000, cena 13,- Kčs/

Ze Severočeského kraje je "teplický prozaik V. Ondys /nar.1951/" dalším literátem, který z devastovaného prostředí Čech zachycuje sloven - zdevastované mládí a jak jinak - než příslušníka SSM. /V Čechách jsou to málem všichni mladí, viz úřední statistiky./ Citují ze s. 80 popis vrstevníka: "Odřené džíny a vytahaný svetr zdůrazňovaly subtilnost jeho postavy, starý byl asi jako já, ale lennonovské brýle a ne zrovna pěstěný plnovous dávaly jeho tváři punc samorostlého filosofa. Nevšimavě k mým pohledům se sklonil pod stůl, kde měl basu pív, dvě z nich vytáhl, o hranu stolu je odzátkoval, zvědavě se zespodu podíval na dno zelené flašky a tu hnědou mi podával se slovy: "Na, tady máš snídani, jestli chceš něco lepšího, tak ve špajzu je rum". A ze s. 30 popis vrstevnice: "Za závěsem jejích imitovaných řas jsem zahlédl postel, v pachu potu otevřenou peněženku, lečný svit očí a pak už nic, jen velké prázdné dlouhé chodby, kde za dveřmi v jedné ordinaci diktuje muž v bílém plášti a s injekční stříkačkou v ruce sestře diagnózu 098". /Když už jse u té stříkačky a diagnózy 098, používané v ČSSR: na stránkách této prvotiny se tolik souloží s mnohopočetnými partnerkami a pije se tak nemírné množství alkoholu, až se v této - generálně vyjádřené svobodě, skutečně dřené - jedná o naplnění hesla bývalé brněnské bohény, z naprostého konce šedesátých let. Básnický šéf toho okruhu - z něhož už vynikli literáti oficiální: A. Goldflam, Ha-Divadlo, K. Fuksa, ČST, i neoficiální: Pavel Rezníček, publikující ve Francii, atd. - demiurg Jan Novákrazil ryk /a vzlyk/ patologického ateismu: "Mastit, stříkat, svoboda / to je heslo národa"./

J. Navrátil v doslovu píše/s.152/: "Právě narozené blues je prózou a krásách života, které se k hrdinovi přes četné překážky "bez pověr a iluzí" teprve váhavě a se značnými i rozpaky přibližují a dříve či později i k němu přijdou...". Ale není tohle iluze? Co "dříve či později" přijde?

To zřejmě redaktorům z Mladé fronty nelze ani naznačit...

PŘÍLOHA

Lexikon české literatury - I /A-G/. Podtitul: Osobnosti, díla, instituce. Academia, Praha 1985, vydání I., 900 str., náklad 17 000, cena 130,- Kčs./

Ačkoli bylo mým úmyslem vyhnout se delší kritice tohoto slovníku, bylo mi vylknuto, že jsem zbytečně připomínala spisovatele Aškenazyho a Grušu, neboť do "Lexikonu" pojeti být nemohli /nepublikovali před r. 1945/. Mně ale bylo ztěžko připomínat jména spisovatelů méně známých v rozsahu A-G: mým úmyslem bylo naznačit autorům "Lexikonu" /z nichž mnozí pracovali už na Slovníku z r. 1964/, konkrétně jmenovaným /Opelíkovi a Pešatovi/, že zatím vypadá nevěrohodně jejich snaha o úplnost zobrazení spisovatelské obce a českých literátů. /A je pro mne velkou otázkou, zda ~~on~~ v předmluvě ohlášený "zvláštní slovník" využije i osobních znalostí autorů "Lexikonu" - a jejich "zkušenosti pracovníků" "z přípravy slovníku z roku 1964" - a pojme jak Aškenazyho, tak Grušu a další./ Zdůrazňuji: bude to dílo stále - výběrové! To je: výbor vybír.

A nemíním odvolat své tvrzení, že nynější "Lexikon" patří "do pracoven J. Kozáka a D. Šajnera". A není to jen opomenutý "Beneš Eduard" a zdůrazněný "Gottwald"! Podívejme se jen na takové písmeno F! Každý čtenář může posoudit jak z ničeho /celkem/ je uděláno významné heslo literátky: "Gusta Fučíková". Ale opomenuta je naprosto nevinná Olga Fidrncová /nar. 30.3. 1896/, autorka románu "Žena mezi ženami" /Proudy, Praha 1920/, knihy "Praktický ~~xx~~ slovníček cizích slov" /1923/, do časopisů značně přispívající redaktorka, atd. /překladatelka Petra Altenberga do češtiny, atd./ Prostě: Atd.! V písmeně B jsou opomenuti, dle mého soudu: František Bobek /Sedličanský/ nar. 22. 10. 1848, autor dvoudílného románu "Zlatá matička", "Kroniky české", "Zkušeností ze živých hrobů", "Pomněnky" /2 vydání/, "Naše vady" /Vlastenecké epištoly - 2 vydání/, "Kytíčka Fialek" /historická próza/. Svého času proslul autor nejvíce opakovaně vydávanou knihou "Učme se od Židů". - A kvůli této knize /4 x přechy vydané/ nebyl snad do Lexikonu zařazen?

Dále postrádám Josefa Bradáče /Bradáč-Nežárecký/, nar. 5.12. 1833, autora cestopisné knihy "Wartburg, hrad Lutherův", dramata "Znovuzrození" /knihovna Přerod, Praha 1917/, esejistických knih "Z dějin otrokářství", "William Booth a jeho Armáda Spásy", "Záhady života a smrti", "Po stopách mučedníků kostnických", "K náboženské svobodě!", "Židé v minulosti a přítomnosti" /Praha 1919/. Opět autor písňic o Židech, navíc sekretář YMCA, autor dvou učebnic a v české kultuře nezůstalo bez ohlasu jeho občanské dílo - založení Armády Spásy v ČSR pod názvem "Boží bojovníci" v r. 1921! /Od téhož roku redigoval a založil časopis "Naše vítězství". / Ovšem, v r. 1921 byli založeni i jiní "bojovníci": a kdýž se k nim nepřidal, nemá v Lexikonu z r. 1985 co pohledávat!

Heslovitě zaznamenávám do "výběru" nezahrnuté spisovatele; František Bredle PhDr, dramaturg divadla v Kladněxx, vydavatel literárně-historických studií ve vlastních knihách /"Alois Jirásek," Praha 1922, "Jan Kollár", Praha 1923, atd./ Ten, kdo narazí na knihu-studii "Hrobě de Cagliostro" /II. vydání/ a dobově hodně čtené romány /vydávané v opakovaných vydáních/, námetkou - "Černý mág",

"Filmová hvězda", "Zlatovlasý upír", "Žlutá vlna", "Velekněžka magie" a další /knihy: "Záhada sfingy", "Španělské markýzy", "Fantomy", atd./, ale i na oblíbené dětské pohádky /Čarodějovy pohádky, Praha 1921, II. vydání; "Sny o princeznách", "V kouzelném zrcadle", "Z říše vil", "Moje pohádky", "Čarovný svět", atd./, různé dramatické práce atd., - nechť zví, že Felix Achilles de la Cámara byl český spisovatel, narozený 3. 11. 1894 v Kutné Hoře. /Ani ty dětské knihy mu do Lexikonu nepomohly/ K množství Čapek nebyl do Lexikonu přidán František Miroslav Čapek, nar. 27. 1. 1873 v Lišově, autor ~~knihy~~ lidových historických ~~knihy~~: "Kaplík ze Sulevic", Šimon Lomnický z Budče", "Trocnov", "Kubata dal hlavu ze Blata", "Car Alexandr I. - slovanský oráč", atd. a atd. - i toto je tvář kdysi živé české literatury a když nynější vědec neodvrací tvář od literátů "také zvláštních" - kde se tyto dvě tváře v polibku sejdou? U hesla "Bedřich Čurda-Lipovský" /Lexikon, s. 507/? U tohoto "od r. 1949 krajského tajemníka pro záležitosti občanů bez vyznání"? U jehož "významné" tvorby autoři opomenuli překlad historického dramatu "Hvězdy" od E. Müllera a rukopisné eseje "Historie příšerné"? Historie příšerné!

Za heslem "Arnuš Drtil" postrádám v Lexikonu neméně významného "Zdenka Drtinu" /nar. 7. 11. 1895/, kdysi redaktora knihovny Český voják a autora knih povídek "I podzimních zahrad"/1916/, "Kamenný host", 1917, "Lacrimae Christi" /1920/, atd. Pod B mohli být snad zařazeni "Rudolf Ekštejn" /pseudonym Eduard Kade/, nar. 27. 1. 1879, redaktor a autor prózaičtých knih - "Scény intimní a erotické"/1911/, "Zamilovaný Valentin"/1919/, "Paní prefektová", /1920/, "Vrah"/1920/atd.; či "Jan Emler", ředitel knihovny university v Bratislavě, /nar. 1. 8. 1877/, autor studie "Praha z konce rokoka"/1916/, odborných průvodců "Průvodce po Praze s hlediska estetického"/1912/ a "Malebné pouti starou a krásnou Prahou"/1921/, autor skriptovky "Probuzená scéna 1795", redaktor časopisu "Krása našeho domova, edic "Duch a svět" a "České hlavy" u Topiče, atd./Představa, že by do "Lexikonu" vědci zařadili hesla "František Drtina" a "Prokop Drtina" - ta spadá do kategorie reálně socialistických snů./ Neboť: výbor "Lexikonu české literatury" požizuje výbor! Anonymní? Vedle autorů?

x I když zástenu u toho, co vědecká redakce z ČSAV do tisku pustila, pak nemohu, než upozornit na lajdáckost. Např. před brněnskou veřejností nemůže v r. 1985 obstát údaj, otištěný pod názvem hesla "J. Barvič" - "První české knihkupectví v Brně, nakladatelství". /S. 152/ Vždyť už tak dlouhodobě je známo, že první české knihkupectví v Brně nebylo Barvičovo s datem v Lexikonu udávaná od r. 1883, ale skoro o dvacet let dřív na ul. Koblížně! /Od r. 1867 - ale jméno majitele, z jaké moravské vesnice pocházel, jaký vesnický zuchtář byl jeho tatínkem a jak v Brně s českým prvním knihkupectvím prosperoval - to vše si mohou vědci z ČSAV najít v normálním brněnském denním tisku, bez jakýchkoliv speciálních studií. Ano, stačí v tomto směru číst orgán /tiskový, jakéhokoliv "výboru", určený pro masu/ - a čtenář v ČSSR zjistí, že je i co se týče prvního českého knihkupectví v Brně poučenější než vědci z ČSAV!

Krádež kolejnice

Čtu tak jako vy, jestliže vůbec čtete noviny, zprávy o procesech s rozkrádači, úplatkáři, nedovolenými podnikavci, zneužívači funkcí atd. Pozorují však, že nesdílím rozhořčení novinářů, kteří se zalykají ošklivostí a jen se svateř diví, kde se takové typy špatných lidí v naší společnosti vůbec berou. Neděsím se nemravnosti ředitele státního podniku, který, byv odsouzen k deseti letům basy za to, že si ze státního materiálu postavil chatu, vykřikne při své obhajobě: Vždyť to tak dělají všichni, od Aše až po Čiernou! Myslím si, že všichni to tak nedělají, ale mnozí, mnozí, soudruzi. Na rozdíl od mravně rozhořčeného novináře je mi spíše líto předsedy družstva, který je ostouzen v novinách za to, že uplácel okresní funkcionáře, aby zajistil svému družstvu výhody. A co ti funkcionáři? Zeleninář, který na Mělnicku pěstoval zeleninu a prodával ji pracujícím v Mostě, dostal pět let za nedovolené podnikání. Novinář referující o procese je na výsost pobouřen, ale hněvají se na podnikavce i pracující v Mostě, odkázání nyní na zvadlou státní zeleninu?

Nechejme však úvah o mravní oprávněnosti našich kampaní k ochraně státního majetku, budu vám raději vyprávět příběh, který mě na celý život naplnil nedůvěrou k výkonu práva v tak zvané hospodářské kriminalitě.

Pár dní před Vánocemi k nám šoupl bachař do cely muže asi čtyřicetiletého, bledého jako všichni, kteří mají za sebou dlouhé měsíce vyšetřovací vazby. Příchozí zločinec vzbuřil mé sympatie od prvního okamžiku, zdvořile se představil, poptal se na ruzynské poměry a uložil si své věci do skřínky s důkladností svědčící o dlouhé přípravě.

Emil měl za sebou už dva roky ostravské vazby. Přes smutné vánoční dny jsme se sprátelili a dnes vím, že Emil byl mým nejlepším, nejpoctivějším a nejúštětejnějším spoluvězněm. Hrubost prostředí vyvažoval jakousi cílevědomou zdvořilostí. Kdykoliv se mě v úzkém prostoru dotkl, řekl promiň, poděkoval vždy za podanou misku se žrádlem, popřál dobrou chuť a s nesmírným taktem zorganizoval vyměšování. V obecné brutalitě dovedl vždy vymyslet nějakou laskavost. Pobylí jsme spolu skoro čtyři měsíce a když se schylovalo k jeho odchodu do lágru, byl jsem špatnej.

Emil vynikal téměř univerzálními technickými znalostmi a obrovskou manuální zručností. Byl průmyslovák, kterého ve Svazarmu a v armádě vycvičili v rádiotechnice. Vyznal se ve všech přístrojích, v motorech, instalacích a pod. Doma se věnoval chovu králíků, dodával je

do beskydských hotelů, měl tři děti a musel se starat. Po večerech se mě snažil zasvětit do hardwaru samočinných počítačů a sliboval mi sestrojít rádio, když mu seženu telefonní sluchátko, kus měděného drátu a syrovou bramboru. Kde však se ženete ve vězení syrovou bramboru?! Dopisy psal nádherným rukopisem a ulomené držadlo hliníkové lžice dovedl nabrousit tak, že se jím dala krájet cibule na tenké plátky. A nejen to. Emil vytvořil za dva roky rozsáhlý slovník křížovkářských výrazů a vedl si tlustý sešit pozoruhodných výroků. Psal básničky a šifroval je pro mě do Koničků a Královských procházek, jestli víte, co to je. Byla to práce na celý den, pro mne i pro něho. Byly to smutné básně o vězeních, bachařích, soudech a o lásce, naději a svobodě. Vzal jsem ty básně při odchodu s sebou a mám je doma v krabici od bot.

Emil byl zatčen, souzen a vězněn pro zločin rozkrádání státního majetku. Dostal už v Ostravě u krajského soudu osm a půl let a v Ruzyňi čekal v marné naději na spravedlnost u nejvyššího soudu. Prostudoval jsem přes čtyřista stránek Emilových spisů a bylo mi z jeho případu nanic. Já jsem seděl sice taky pro nic za nic, ale dalo se to aspoň politicky pochopit. Emilovu kauzu jsem pochopit nemohl, i když jsem se ve vězení trochu vzdělal v právu.

Emil byl před svým neštěstím zaměstnán v ostravské televizi jako technik zodpovídající za údržbu filmových kamer. Při svých schopnostech byl váženým, vyznamenaným a špatně placeným technikem. Řekl mi, že ho firma Haselblad lanařila k sobě za desetinasobný plat, než měl tady. Emil však neměl odvahu k životu v cizině. Neměl ani odvahu ke krádeži státního majetku, ani ~~na~~ nejvyšší soud ho nepřesvědčil o tom, že něco ukradl. A mne také ne.

V televizi pracovala, jako v každém podniku, komise, která vyřazovala z evidence zastaralé, pokazené nebo nepotřebné věci. Mezi jiným i filmové kamery a příslušnou optiku. Byly buď staré, poškrábané, nefungující nebo prostě rozpadlé. Byla mezi nimi i kamera, kterou v Ostravě zanechal sovětský válečný kameraman a také kamera, která spadla do moře slavnému a dnes už emigrovanému mořeplavci Konkolskému. Ani pozdější šetření nedokázalo, že by některá z těchto věcí nebyla vyřazena ~~právně~~. Pozdější šetření také dokázalo, že v celé televizi neexistovalo nařízení, co se má s takovými vyřazenými věcmi dělat, Zelenka prostě opomněl vydat příkaz, aby se taková vyřazená optika rozbíjela kladivem nebo dala přejet buldozerem. A tak se válela dále ve skladech, až jí začalo být Emilovu šéfovi líto. Zeptal

Emila, jestli by se z tohoto šrotu nedalo přece jenom něco sestavit. Emil řekl, že ano..A pak začal pracovat pinzetou, štětečkem, mazal a přehazoval kolečka, motorky a najednou z toho byla jedna kamera, druhá a třetí a k nim ještě i příslušenství. Dva další podílníci šikovného nápadu odvezli zboží do Prahy do bazaru a tam se po něm jen zaprášilo. S nebe spadlé peníze si čtyři komplicové rozdělili a do roka už byli ve vězení, protože o zhodnocení odhozených věcí věděl ještě i pátý muž a ten nic nedostal, sepsal tedy udání.

Vyšetřovatelé, žalobci, obhájci a soudy pracovali zdlouhavě ale důkladně. Strašlivá policejní a prokurátorská mluva přede mnou ve spisích bobtnala a skoro jsem se s ní udávil. Kvádnální otázkou bylo, komu patřily všechny ty zbytky kamer, když na nich začal Emil pracovat. Člověk z normálním rozumem by řekl, že byly ničí, ničí tak jako odpadky v kontejneru nebo botas který na ulici ztratil opilec. Televize se k nim nehlásila, četl jsem přípis, v němž vedení televize prohlašovalo, že neutrpělo žádnou škodu a tedy ani nežádá náhradu. Jenže zločinci byli ve vězení a mašinerie běžela. Stát, který pošustruje v důsledku chybných rozhodnutí, mizerných obchodů a špatného plánování denně miliony, se vrhl na ubohého Emila jako sup. Soudní znalec, profesor průmyslovky ve výslužbě, spočítal hodnotu Wmilových výrobků, protože šlo o zboží západních firem, přepočítal západní ceny na koruny a bylo toho hned přes sto tisíc. A to je třetí a čtvrtý odstavec, osm až patnáct let bez milosti.

Emil šrouboval ve vězení uzávěry na bombičky klavírů na sodovky a ničemu nerozuměl. Spolupracoval s vyšetřovateli, psal příslušným orgánům, ale nic nepomáhalo. Při procesu se hájil, ale nikdo ho neposlouchal. Chtěl vrátit peníze a jít pracovat do dolů, ale smáli se mu. Sebral se země to, co stát zahodil a oni mu dokazovali, že to byla krádež. Když ho ráno bachař odvedl k jednání nejvyššího soudu, v nic už nevěřil, tak jako Josef K. Večer se vrátil smutný, nejvyšší soud mu snížil trest z osmi a půl na osm let. Soudcové prý byli milí, ale nemohli nic dělat. Jeden mu vysvětlil, jak je to se státním vlastnictvím. I kdyby prý vykopali kolejnici, která rezavěla v zemi padesát let a prodal ji sběrným surovinám, dopustil by se rozkrádání státního majetku, protože státu patří všechno, i to, co odhodí nebo oč nemá momentálně zájem.

Jednou jsem se Emila zeptal, kolik vlastně na svém zločinu vydělal. Řekl mi, že dvaadvacet tisíc, zaplatil dluhy a koupil si starý Fiat 600, za patnáct tisíc, nastríkal ho na červeno a jezdil s ním na ryby. Čtyřicetiletý chlap, skvělý technik, u nás na betonárce

měli všichni kluci do třiceti let nová auta. Osm let vězení za mizerných dvacet dva tisíc, které nikomu nechyběly! A já jsem tehdy v rozpo-ru se svými zásadami Emilovi řekl: Měl jsi odejít k těm Haselbladům, tohle není země pro tebe.

Vězení doléhá nejhůře na nevinné. Emila sebrali večer, když se vrátil ze služební cesty, řekli mu, aby si nic nebral, že se vše rychle vysvětlí. Po dvou a půl leté vazbě byl už člověkem bez naděje. Smutek a zoufalství ho pomalu rozežíraly. Jak už to bývá při přesunech z vězení do vězení, nedostal dva měsíce ani řádek od matky, od ženy a od svých tří synů. Trpěl jak zvíře a já jsem se na něho nemohl dívat, když zaklaplo okénko a on zůstal s prázdnýma rukama. Večer uléhal rovně na záda a s oči upřenýma na strop se modlil. Ptal jsem se ho, co se modlí. Řekl, že má své vlastní modlitby. Napsal básně o návratu domů a byla to básně žízňivá jak písečná poušť. Po modlení ležel nepohnutě a slzy mu stékaly po spánku a kolem uší. Řekl mi všechno o svém životě, o matce a otci, o dětství, o svých prohrách, o dětech, o nevěrách své bývalé ženy, o všem. Ve vězení je vyprávění příběhu záchranou před pádem do otupělosti. Strádal nesmyslností svého neštěstí a záviděl mi mou politickou kauzu. Cítil se ve svém nespravedlivém odsouzení opuštěn, nezajímaly se o něho žádné VOMSy ani Amnesty. Jednou se na mne podíval se zvláštníma věducíma očima a řekl: Uvidíš, že tu umřu na nějakou svinskou nemoc a domů se nikdy nedostanu.

Odešel do lágru a nepobyl tam ani pár měsíců. Dostal jsem od něho lístek psaný tužkou: Kdybys mě potkal, minul bys mě, tak vypadám. Ležel s rakovinou pankreasu ve vězeňské nemocnici. Umřel a domů se už nikdy nevrátil. Stále častěji slyším, že rakovina má psychosomatické příčiny. Emil umřel na svůj žal, byl kvůli krádeži státem odhozených věcí odsouzen k smrti. Vykopal starou kolejnici a zaplatil za to životem.

Když čtu tak jako vy zprávy o procesech s rozkrádači státního majetku, nesdílím mravní rozhořčení novinářů. Říkám si, kdoví jak to bylo. Tam, kde je veřejná mravnost rozložena v základech, je spravedlnost soudů předem pochybná. Mohou soudit spravedlivě, když už tolikrát soudili nespravedlivě? Může existovat spravedlnost, když jsou všechny procesy takřka tajné a dovídáme se o nich až ex post? Když žádný obhájce nežneplávu za to, že rozbil na padrť státní obžalobu? Když se volá po mravnosti, ale nemravné zákony jsou nedotknutelné?

Ludvík Vaculík:

Český zápor
/fejeton/

Byl to myslím profesor Šmilauer, kdo v přednášce pravil: "Čeština zná trojí zápor: ne, nikoli a hovno." - Nesměj se, studente, on to mínil vědecky vážně a přesně. Já jsem se nad tím při různých syntaktických příležitostech už zamyslel a ocenil prostou úplnost profesorova jazykovědného nálezu. Až nedávno jsem zapochyboval. Metr má sto centimetrů, ale spolehlivý člověk se oň opře, teprv když si byl jednou ty centimetry osobně spočetl; já ano, vy ne?

A bylo to koncem minulého měsíce, v den hlasování. Šel jsem kolem školy na Strossmayerově náměstí a tu mi napadlo: co kdybych tam také šel? Úplně jsem se vám zastavil, dal nohu na nižší štangli rohového zábradlí, a mám - nemám? Možná si vzpomenete, že jsem o čemsi takovém uvažoval už loni, když jsem na přímluvu místopředsedy vlády Jaromíra Obziny dostal pas. Zdálo se mi tehdy, že čest mi velí dát mi příště hlas. Jenže za dvě hodiny mi pas vzali, má čest se uklidnila. Poměry prostě zatím nejsou na naší úrovni: mé a Obzinově. Teď jsem stál před hlasovací pobočkou, kam lidé s hlasem vcházeli a bez něho spokojeně vycházeli, a představoval jsem si živě, že váhám. Pak jsem však sáhl po jednom z českých záporů a šel po svých.

Ale ne, nebylo to tím pro mne vyřízeno, nikoli! Musel jsem přemýšlet: kdo co jsem já, hlasatý, a kdo co jsou všichni ti bezhlasí? Nestojím o vyznačení škodlivého rozdílu mezi námi, proto doufám, že není. Doznal jsem však toho dne, že někteří z nich ten rozdíl dost pociťují, ba trápí se jím skoro. Nikoli, nemusíte se trápit, řekl jsem jim, jednáte-li, jak váš život potřebuje. Mně to už nic nedělá, nesouhlasit. Jsem tak zvyklý, nesouhlasím jaksi už ze slušnosti, a nechci si kazit figuru. Ani nechci nikoho mást, tu ani tam. Vždyť souhlasit dneska s vládou je velice těžké, a já jsem vlastně líný.

Tím, že nejdu s vámi, nic nezměním, a nezměnili byste nic ani vy, kdybyste šli se mnou; leda že by všichni... a to je iluzorní, Uhl se mylí, milý, a s revolučním předvojem jsou špatné zkušenosti!

Kdo vlastně potřebuje změnu, jak velice a jakou? Lidé většinou mají, oč jim jde. A jakési "vyšší hodnoty" jsou zas jako dřív zaslíbeny několika jedincům: tedy několika sedlákům z panství, několika kněžím v církvi, třem učitelům z Moravy a jednomu v Čechách. Ba ani západní "demokratická praxe" nechrání lepší lidi před horšími, Svět se lepší jen tak, jak se lepší ti horší v něm, pravím dávno. Byl to blud: lid, kolektiv, většina, všichni... Nová smělá myšlenka znamená naději, dokud je u svého majitele, kdežto přivedena na trh mění se v obecné ohrožení. Hus byl myslitel - husité zfanatizovaný dav. V klidu i neklidu, včera i dnes, dav to potvrzuje. Proto až budu něco převratného vědět nebo mět, řeknu to pěti šesti kamarádům, hotovo!

Zdravý člověk samozřejmě má chuť škubat nešikovnou věc, urvat ji nebo narovnat. Když to nejde, zdravý člověk ji obejde, zazdí, vytentuje se na ni, prostě ji vyřadí ze života. Být stále nespokojený znamená kazit si život. Budit v nezměnitelných poměrech pořád neklid, bez konkrétní rady a návodu, nástrojů a organizace, znamená zprotivit se na všechny strany. Ať si život, když si nedá od nás říct, pomůže jak chce. V bezmoci a v nechuti už na to někdy trochu spoléhám. A má pilná bezmoc dopracovává se někdy úspěchu: neudělá jedna vhodně umístěná havárie jaderného zařízení víc užitku než celé hnutí na jaderné téma? Podívejme přeci: americký profesor jezdí si do Moskvy a z Moskvy, jak chce, a říká si, co chce. Jaká díra do něhnutelna, jaká změna chování, která povleče za sebou další!

Jaro splývá s létem, dnes bude nejkratší noc. Budu ji pozorovat, když se probudím. Karel Kosík má šedesát let, mělo by se to uvažít. Nikoli, nemyslím jenom na něj, myslím na to, že zas už je šedesát roků z budoucnosti pryč! Ti nejnižší myslitelé vyslovují leda-

byle už letopočet dva tisíce, mluvíce o cementu, uhlí a dopravě. Nepřipadá vám hrozná, že i po roce dva tisíce míní vláda nic než řídit výrobu denních blbostí? Že se dál bude na krávy dívat jako na surovinu pro masný průmysl a na nás jako na plánované spotřebitele? Tak jsem si rok dva tisíce nikdy nepředstavoval. Národ rovná se jeho obživa? Ne a nikoli!

Ugazuju o Šmilauerově výčtu našich záporů: co znamenají a jak fungují. "Ne" jako samostatná částice nebo předpona vyjadřuje prostý nesouhlas bez rizika: Ne, dneska se neumývám! "Nikoli" je zastaralá, obřadnější forma nesouhlasu rovněž v případech bez rizika, kdy odporující nechce však urazit a polekat: Nikoli, vaše oprávněné obavy jsou zbytečné. Podívejme se blíže na "hovno": je to prudké odmítnutí v situaci, kdy riziko buď neexistuje, nebo je i ono odmítnuto. "Merde!" řekli a padli. Užité substantivum zastupuje jiná možná: místo požadované věci či služby nabízí se ostře věc či služba jiná a bezcenná, například "tůdle" nebo "čerta starého", či naopak daleko cennější, pro daný účel však stejně nevhodná: "zlaté voči" nebo "takového lofasa".

Seřadili jsme si probrané zápory podle životních situací: všechny se používají v případě nesouhlasu, jenž nenese riziko či kdy je riziko rovněž odmítnuto, to jest přijato. Zbývá nám situace, a na to jsem přišel právě s jednou nohou výš než druhou, kdy nesouhlas přináší velikou mrzutost a otravu, proto žádný ze Šmilauerových záporů není radný. Tehdy užijeme čtvrtého záporu: ano. - Ano, dělej, co chceš /ale nechoď mi pak brečet/. Ano, dám ti /ale je to naposledy/. Ano, vládněte si /ale jen počkejte/.

Noc uvádějící léto měla uprostřed jasné hvězdy a na mlžném konci tikot a potom křik ptáků, všech od kosa a pěnice přes vlak na nádraží až po kohouty ve dvorech. Potom vodorovné slunko probodlo atmosféru nad námi ultimatem: ano.

